

เอเชียปริทัศน์

ASIA PARIJITSNIT

ปีที่ 45 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

ISSN 2673-0650

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดีย:
ผู้ที่อยู่ในสถานะรองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

ความอดทนสู่ความสามัคคี:
วิถีสถิมนิในเอกภาพบนความหลากหลาย
กับการเผชิญกับการแพร่ระบาด COVID-19

บทความปริทัศน์หนังสือ

เอเชียปริทัศน์ เป็นวารสารวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเอเชียศึกษา โดยเป็นพื้นที่สำหรับการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิชาการและเป็นช่องทางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการสู่สาธารณะเพื่อประโยชน์แก่สังคมในวงกว้างต่อไป

เอเชียปริทัศน์ เป็นวารสารราย 6 เดือน ออกเผยแพร่ในเดือนมิถุนายนและธันวาคม และอาจมีฉบับพิเศษปีละไม่เกิน 1 เล่ม รับผิดชอบบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเอเชียศึกษาในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ ภาษาและวรรณกรรม และมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอเชียปริทัศน์ ยินดีพิจารณาบทความวิจัย (research article) บทความทางวิชาการที่ไม่ใช่งานวิจัย (non-research academic article) บทความปริทัศน์ (review article) และบทปริทัศน์หนังสือ (book review) ที่อยู่ในขอบเขตเนื้อหาข้างต้น ผู้ส่งบทความสามารถส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ได้ตลอดทั้งปี บทความที่ส่งเข้ามารับการพิจารณาจะได้รับการประเมินแบบไม่เปิดเผยตัวตนสองทาง (double-blind review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน

บทความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ใน **เอเชียปริทัศน์** เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนบทความเท่านั้น ผู้พิมพ์และคณะกรรมการไม่จำเป็นต้องมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความแต่อย่างใด

ลิขสิทธิ์วารสารและบทความเป็นของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอเชียปริทัศน์
ปีที่ 45 ฉบับที่ 1 ม.ค.- มิ.ย. 2567
ISSN 2673-0650

คณะบรรณาธิการ

JOURNAL OF ASIAN REVIEW
Vol.45 No.1 January-june 2024
ISSN 2673-0650

Editorial Board

จรัญ มะลูลีม Jaran Maluleem
มหาวิทยาลัยเกริก Krik University

ไชยวัฒน์ คำชู Chaiwat Khamchoo
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Chulalongkorn University

ธีระ นุชเปี่ยม Theera Nuchpiam
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา Office of the Royal Society

สุภางค์ จันทวานิช Supang Chantavanich
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Chulalongkorn University

สุนทร ชุตินทรานนท์ Sunait Chutintaranond
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Chulalongkorn University

สุวรรณา สถาอานันท์ Suwanna Satha-anand
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Chulalongkorn University

ที่ปรึกษา: นวลน้อย ตรี้รัตน์	Advisor: Nualnoi Treerat
หัวหน้ากองบรรณาธิการ: จिरยุทธ์ สินธุพันธุ์	Chief Editor: Jirayudh Sinthuphan
บรรณาธิการประจำฉบับ: ธัญยศ โล่ห์พัฒนานนท์	Issue Editors: Thanayod Lopattananont
บรรณาธิการภาษาอังกฤษ: จอห์น ทัสเกอร์	Language Editor: John Tasker
ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ: ดลลดา ชื่นจันทร์	Editorial Assistant: Dollada Chuenjan
ออกแบบปก: สุธีร์ บุญลา	Art work: Sutee Boonla

สำนักงาน
สถาบันเอเชียศึกษา
อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี ชั้น 7
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330
โทร. 0-2218 7411 email: ias@chula.ac.th

สารบัญ

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดีย:

ผู้ที่อยู่ในสถานะรองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

ธนเชษฐ วิสัยจร

1

ความอดทนสู่ความสามัคคี:

วิถีมุสลิมในเอกภาพบนความหลากหลายกับการเผชิญกับการแพร่ระบาดของCOVID-19

ซารีฮาน ขวัญดาวิน

32

แนะนำหนังสือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิมมี อูปรา

70

บทบรรณาธิการ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ความท้าทายที่มนุษยชาติเผชิญมักสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบัน ทั้งในมิติของการเมือง ศาสนา และการปรับตัวในยุคสมัยใหม่ บทความสามชิ้นที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ แม้จะมีบริบทที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่ล้วนสื่อสารถึงประเด็นสำคัญของความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อ ความหวัง และการฟื้นฟูที่มนุษย์ใช้เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง บทความในวารสารเอเชียปริทัศน์ ปีที่ 45 ฉบับที่ 1 ปีพุทธศักราช 2567 ฉบับนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงวัฒนธรรม ความเชื่อ และการปรับตัวในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก

บทความแรก “การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดียน” โดย ธนเชษฐ วิสัยจร นำเสนอความพยายามปลดปล่อยเสียงของผู้คนในสถานะรองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยแสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูอัตลักษณ์และความรู้ที่ไม่ได้ยึดโยงกับโลกตะวันตกคือเครื่องมือสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนความเท่าเทียมได้

บทความที่สอง “ความอดทนสู่ความสามัคคี: วิถีมุสลิมในเอกภาพบนความหลากหลาย” ชารีฮาน ขวัญคาวิณิกชี้ให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของศาสนาและวัฒนธรรมมุสลิมในการปรับตัวกับวิกฤตการณ์โรคระบาด COVID-19 ซึ่งการรวมกลุ่ม ความเชื่อในพระเจ้า และการยอมรับชีวิตแบบ “New Normal” กลายเป็นรากฐานสำคัญในการฟื้นฟูชุมชน

ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น บทปริทัศน์หนังสือ *My Hanuman Chalisa* ของ Devdutt Pattanaik โดย ชิมมี อุปรา ช่วยชี้ให้เราเข้าใจว่าบทสวดหนุมานที่สืบทอดจากกวีตูลสีตาส ไม่ได้เพียงแค่เล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของบทสวด แต่ยังเชื่อมโยงจิตวิญญาณของมนุษย์เข้ากับพลังของความหวังและการฟื้นฟู หนังสือเล่มนี้สะท้อนถึงการเข้าถึง “ธรรมะ” หรือแก่นแท้ในจิตใจ ซึ่งช่วยให้มนุษย์ก้าวข้ามข้อจำกัดภายในของตน

ทั้งสามบทความเน้นย้ำว่าการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลหรือสังคม จำเป็นต้องมีรากฐานจากการฟื้นฟูทั้งในเชิงวัฒนธรรม ศาสนา และจิตวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างพื้นที่เสียงให้กับผู้ด้อยโอกาส การปรับตัวสู่สังคมที่ยั่งยืน หรือการค้นพบพลังภายในผ่านศรัทธา เรื่องราวเหล่านี้ล้วนยืนยันถึงความเชื่อมโยงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่งของโลก

จิรยุทธ์ สิ้นธุพันธุ์
บรรณาธิการประจำฉบับ

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนัก อินเดีย: ผู้ที่อยู่ในสถานะรองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

The Indian School of Decolonisation: The subaltern in the Mekong
Subregion from 1992 to 2022

ธนเชษฐ วิสัยจร¹

1 อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี e-mail: thana-chatew@gmail.com

บทคัดย่อ

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดีย: ผู้ที่อยู่ในสถานะ
รองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจาก ค.ศ. 1992 ถึง ค.ศ. 2022

บทความฉบับนี้ศึกษาว่าความร่วมมือระหว่างประเทศในกลุ่มรัฐชาติแม่น้ำโขงไหลผ่านนั้นคือประโยชน์ให้แกชนชั้นนำทางการเมืองและผลักดันให้เสียงของผู้ซึ่งอยู่ในสถานะรองนั้นตกอยู่ในสภาวะชายขอบได้อย่างไร พื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมียนมา ไทย กัมพูชาและเวียดนามซึ่งมรดกอาณานิคมในการตีความเชิงพื้นที่และเวลานิยมโดยชนชั้นนำยังคงปรากฏอยู่อย่างมั่นคง ถึงแม้ว่าอาจกล่าวได้ว่ารัฐชาติบางแห่ง เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีนและไทยจะไม่เคยตกเป็นอาณานิคมชาติตะวันตกอย่างเป็นทางการ แต่วิธีการจัดการปกครองแบบตะวันตกก็ถูกนำมาประยุกต์ใช้ บทความฉบับนี้ใช้กรอบความคิดการปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ให้อินเดียเป็นเอกราชและเน้นย้ำถึงระบบความรู้ที่ไม่ได้เป็นตะวันตก เสียงของกลุ่มคนที่อยู่ในสถานะรองจึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ในช่วงเวลาที่ผ่านมาวางวิชาการและปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มุมมองซึ่งเป็นวิธีคิดแบบโลกตะวันตกปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดจนทำให้ผู้คนที่ไม่ได้เป็นชนชั้นนำในท้องถิ่นแทบจะไม่สามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้ บทความฉบับนี้ศึกษาโดยการวิเคราะห์ว่าทฤษฎีจากกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศและข้อริเริ่มในระดับภูมิภาคสืบสืบทอดความร่วมมือ ข้อริเริ่มและกรอบความร่วมมือเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากการตีความซึ่งยึดโยงชนชั้นนำทางการเมืองกับวิธีคิดแบบตะวันตกเป็นสำคัญทั้งในแง่ของพื้นที่ เวลาและสถานะภาพของผู้คน และจึงยังประโยชน์ให้กับกลุ่มชนชั้นนำด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในสถานะรองถูกผลักดันให้อยู่ในสถานะชายขอบและปัญหาที่พวกเขาพบเจอก็ไม่ได้รับการแก้ไข บทความฉบับนี้จึงเรียกร้องให้มีการเคารพเสียงของผู้ที่อยู่ใน

สถานะของในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่มากขึ้น ทั้งด้วยวิธีการให้พื้นที่ให้กับพวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกระหว่างประเทศและสนับสนุนการมีส่วนออกเสียงในกลไกข้อริเริ่มในระดับภูมิภาค

คำสำคัญ: มั่นคง, อาณานิคม, ลุ่มน้ำโขง, สำนักกินเดีย

ABSTRACT

The Indian School of Decolonisation: The subaltern in the Mekong Sub-region from 1992 to 2022.

This article examines how international cooperation among the riverine nation-states of the Mekong primarily benefits political elites while marginalising the voices of subaltern groups. The study focuses on China, Lao People's Democratic Republic, Myanmar, Thailand, Cambodia, and Vietnam, where a colonial legacy of spatial and temporal interpretation—favoured by elites—remains predominant. Despite some states, such as People's Republic of China and Thailand, claiming to have avoided formal colonisation, they nonetheless adopted Western forms of government. Using the theoretical framework of the Indian School of Decolonisation, which emerged during India's struggle for independence and emphasises non-Western knowledge systems, this article highlights the importance of amplifying subaltern voices. Currently, scholarship and international politics in the Mekong Subregion are dominated by Western perspectives, leaving the local, non-elite peoples underrepresented. This study employs discourse analysis to examine fourteen international frameworks and regional initiatives established between 1992 and 2022 in the Mekong Subregion. The findings reveal that these initiatives and frameworks, shaped by elite and Western-centric interpretations of space, time, and peoples' status, largely benefit the political elites, while the subaltern peoples remain marginalised and their concerns unaddressed.

This article calls for greater recognition of the subalterns in the Mekong Subregion, advocating for their inclusion in international mechanisms and the promotion of their voices in regional initiatives.

Keywords: *colonisation, Indian School of Decolonisation, the riverine nation-states of the Mekong*

บทนำ

แม่น้ำโขงมีความยาวประมาณ 4,400 กิโลเมตรและถือได้ว่าเป็นแม่น้ำที่มีความยาวมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Chattranond 2018) ผู้คนกว่า 60 ล้านคนพึ่งพาอาศัยแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การขนส่งและพลังงานไฟฟ้า บริเวณนี้จึงเป็นที่รู้จักในนามอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (นรุตม์ 2565) โดยครอบคลุมพื้นที่ 6 รัฐอธิปไตย คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมียนมา ไทย กัมพูชา และเวียดนาม (Asian Development Bank 2021) ภูมิภาคแห่งนี้จึงถือว่าเป็นพื้นที่ในการแข่งขันของมหาอำนาจในการพยายามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือผ่านกลไกความช่วยเหลือและพัฒนาพื้นที่ (Poonkham 2022; Charoensri 2022) สืบเนื่องจากรัฐสมาชิกมีระบบการเมืองต่างกัน ประเด็นเรื่องการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนจึงมีความสำคัญ จึงทำให้กลไกการจัดการทรัพยากรผ่านกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศต้องประสบกับความท้าทายเป็นอย่างมาก

บทความฉบับนี้ใช้มุมมองจากนักคิดที่มีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยอาณานิคมในอินเดียที่อยู่ทิศตะวันตกของอาณาบริเวณของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอ้างอิงจากเมื่อครั้งอินเดียได้ประกาศเอกราชจากอังกฤษใน ค.ศ. 1947 กระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมไม่ได้ใช้เพียงแค่กำลังทางทหารในการต่อสู้เท่านั้น แต่ยังต้องใช้พลังทางสติปัญญาอีกด้วย นักคิดและนักวิชาการชาวอินเดียจำนวนหนึ่งได้มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้อาทิ มหาตมะ คานธี (Chatterjee 1993) ถือว่าเป็นจิตวิญญาณของอินเดียในฐานะรัฐเอกราชในกระบวนการต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษ เขาได้เน้นย้ำถึงการต่อสู้ตามหลักอหิงสาในการปลดปล่อยอินเดียจากจักรวรรดิอังกฤษ นอกจากนี้แล้ว Gayatri Spivak (1985) ได้พยายามเน้นย้ำสิทธิและเสียงของคนที่อยู่ในสถานะรองโดยตั้งกลุ่มการศึกษาคนที่อยู่ในสถานะรอง (Subaltern Studies Group) โดยเสนอให้กลุ่มคนที่ครั้งหนึ่งถูกล่าอาณานิคม มี

สิทธิ์ มีเสียงและองค์ความรู้ของพวกเขาได้รับการรับฟังและยอมรับมากขึ้น เช่น การผลักดันให้มีการยอมรับประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนที่เคยตกเป็นอาณานิคม Ranajit Guha (1998) กล่าวว่ามิติด้านเวลาซึ่งส่งผลต่อการเขียนประวัติศาสตร์อินเดียนั้นถูกครอบงำโดยชนชั้นนำ แม้อำนาจในฐานะเจ้าอาณานิคมของอังกฤษจะสิ้นสุดลงไปแล้วแต่มิติด้านเวลาที่ยึดเสียงชนชั้นนำเป็นหลักก็ยังคงปรากฏอยู่ Partha Chatterjee (1993) และ Dipesh Chakrabarty (2008) เสนอว่าการเขียนประวัติศาสตร์ของการผลิตความรู้โลกตะวันตกนั้นมีกรอบการตีความเวลาที่เป็นเส้นตรงและเป็นประเด็นปัญหาเนื่องจากละเลยการตีความพื้นที่และเวลาของผู้คนในท้องถิ่นที่ตกเป็นอาณานิคม ในทำนองเดียวกันกับการปลดปล่อยอาณานิคม สำนักอินเดีย บทความฉบับนี้เสนอให้นำมุมมองที่พิจารณามุมมองของบุคคลที่อยู่ในสถานะรองและเรียกร้องให้ สิทธิ์และเสียงของกลุ่มผู้คนที่อยู่ในสถานะชายขอบ ก็จะได้มีพื้นที่ปรากฏในงานวิชาการและกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ว่าด้วยความร่วมมือในบริเวณอนุภูมิภาคแห่งนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่พื้นที่ เวลาและสถานภาพของผู้คน ผ่านกลไกการสร้างความร่วมมือและข้อริเริ่มระหว่างประเทศสืบ สักการความร่วมมือ (Poonkham 2022)

การปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดีย (Indian School of Decolonisation)

ประเด็นที่ขบวนการปลดปล่อยอาณานิคมตามแนวทางสำนักอินเดียเคยใช้ วิพากษ์มรดกตกทอดทางด้านการจัดการความรู้ในจักรวรรดิบริติชอินเดียสามารถ จำแนกได้เป็นสามมุมมอง ประการแรกนักคิดชาวอินเดียที่ต่อสู้เชิงความคิดกับ เจ้าอาณานิคมวิพากษ์วิจารณ์การจัดการพื้นที่ของรัฐแบบเวสต์ฟาเลียที่ สอง นัก คิดชาวอินเดียวิพากษ์การเขียนประวัติศาสตร์ในรูปแบบตะวันตกที่ดินแดนภายใต้การปกครองของมหาราชอาณาจักรผนวกเข้าสู่เส้นทางประวัติศาสตร์ของยุโรป และ

สามนักคิดชาวอินเดียวิพากษ์การกำหนดสถานะบุคคลโดยระบุว่ามรดกตกทอดของอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่มีสถานะรอง (The Subalterns) คือกลุ่มชาวนาและผู้ใช้แรงงานในอินเดีย

พื้นที่: รัฐเวสต์ฟาเลียภายหลังการประกาศเอกราช

การจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียที่เกิดขึ้นในยุโรปหลังจากสงครามศาสนาที่กินระยะเวลา 30 ปี เจ้าผู้ปกครองแต่ละรัฐได้ลงนามว่าแต่ละรัฐต้องมีการกำหนดเส้นอาณาเขตการใช้อำนาจอธิปไตยโดยแยกส่วนพื้นที่รัฐออกจากกันอย่างเบ็ดเสร็จ ภายหลังรัฐในยุโรปได้เริ่มนำวิธีการจัดการรัฐเช่นนี้ไปใช้ในอาณานิคมของตนนอกทวีปยุโรป (Diener and Hagen 2012) การนำวิธีการจัดการพื้นที่รัฐเช่นนี้ส่งผลให้การตีความพื้นที่ในดินแดนอาณานิคมที่ตนยึดครองเลื่อนหายไปในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองที่มีการกำหนดอาณาเขตกลุ่มตนโดยการยึดโยงกับเครือญาติเป็นสำคัญ (Spivak 1988)

วิธีคิดการจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีแผนที่สมัยใหม่มาใช้ ซึ่งแผนที่ประเภทนี้มีความเป็นวิทยาศาสตร์และการเทียบสัดส่วนของอาณาเขตมีความแม่นยำชัดเจน ต้นกำเนิดแผนที่ซึ่งยึดผัสสะจากดวงตาเป็นใหญ่ (ocularcentrism) กล่าวคือ ผู้ใช้แผนที่สามารถจับจ้องข้อมูลเชิงพื้นที่ของโลกทั้งใบซึ่งถูกย่อลงมาเป็นรูปจำลอง ข้อมูลในแผนที่เอื้อต่อการวางยุทธศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและการทหาร และแผนที่เช่นนี้ยังระยะเวลาในการทำความเข้าใจพื้นที่ห่างไกลจากพื้นที่ (Ó Tuathail 1996) ในอินเดียเองการกำหนดอาณาเขตก่อนการเข้ามาของชาวตะวันตกมีลักษณะยึดครอบครัวและชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งการแต่งงานระหว่างครอบครัวบ่อยครั้งก็ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านศาสนาไม่ว่าจะชาวฮินดูหรืออิสลาม ซึ่งเมื่อมีการนำเส้นเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียที่ถือกำเนิดในยุโรปมาใช้ทำให้เกิดความขัดแย้งกับแนวคิดเชิงพื้นที่แบบดั้งเดิม (Spivak 1988) ดังที่ปรากฏความสูญเสียในเหตุการณ์แบ่งอินเดีย (Partition of

India) ในค.ศ. 1947

เวลา: ประเทศที่พัฒนาในประวัติศาสตร์เส้นตรง

การให้ความหมายว่าพื้นที่ในรัฐใดพัฒนาและพื้นที่รัฐใดไม่พัฒนานั้นมีมิติด้านเวลาแฝงอยู่ ในหมายเหตุประวัติศาสตร์พื้นที่ซึ่งพัฒนารุดหน้าไปกว่าพื้นที่ซึ่งยังไม่พัฒนา (Ó Tuathail 1996) แนวคิดทำนองนี้ปรากฏอยู่ในคำอธิบายของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสในอดีต (Sankhamanee 2012) ที่ระบุว่าการเข้ามาจัดการปกครองพื้นที่ในอินโดจีนซึ่งเป็นพันธกิจทางอารยธรรม (mission civilisatrice) ซึ่งชาวยุโรปที่พัฒนาแล้วมีหน้าที่ช่วยเหลือให้พื้นที่นอกยุโรปให้เกิดการพัฒนาขึ้น ดังที่อดีตรัฐมนตรีของจักรวรรดิอังกฤษจัดการกับชนพื้นเมือง ฝรั่งเศสผู้ยึดครองอินโดจีนก็มีพันธกิจในทำนองเดียวกันกับอังกฤษ (Sankhamanee 2012)

แนวคิดที่ว่านักล่าอาณานิคมมองว่าก้าวหน้ามากกว่ารัฐผู้ถูกล่าสะท้อนแนวคิดว่ามนุษยชาติมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม Partha Chatterjee (2004) ได้โต้แย้งว่าผู้คนในโลกไม่จำเป็นต้องอยู่ในเส้นประวัติศาสตร์เดียวกันกับชาวยุโรปเพราะรัฐอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกตะวันออกมีลักษณะที่แตกต่างออกไป เมื่อรัฐมีองค์ประกอบครบสี่ประการ คือประชากร ดินแดน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ชุมชนในจินตนาการก็จะเกิดขึ้นและความรู้สึกชาตินิยมก็จะพัฒนาขึ้น (Anderson 2006) ในแง่นี้วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมและผูกพันกันของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ของรัฐเดียวกันแม้จะไม่รู้จักกัน และอยู่ห่างไกลกัน อย่างไรก็ตาม Chatterjee (2004) แย้งว่าชาตินิยมแบบนี้เป็นผลผลิตจากยุคเรืองปัญญา (Enlightenment) ที่อธิบายกระบวนการเกิดรัฐและชาติในยุโรปเพียงกลุ่มเดียว ผู้คนในพื้นที่อื่นของโลกไม่จำเป็นต้องเดินทางตามรอยเส้นประวัติศาสตร์เดียวกัน อย่างไรก็ตามของผู้คนในบริติชอินเดียแม้จะมีร่องรอยของวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้คนจะจินตนาการว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันเสมอไป ดังจะเห็นได้จากภายหลังการปลดปล่อยอาณานิคม

ชาวมุสลิมและชาวฮินดูก็ไม่ได้จินตนาการว่าอยู่ในพื้นที่รัฐเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น การประกาศเอกราชของปากีสถานตะวันออกและตะวันตกรวมไปถึงการประกาศเอกราชอินเดียที่ไม่ได้อยู่ในรัฐจินตนาการเดียวกัน

นอกจากนี้แล้ว Chatterjee (1993) เสนอว่าการดำเนินของประวัติศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับชนชั้น แนวคิดเรื่องชาตินิยมที่อยู่ในเส้นทางประวัติศาสตร์แบบยุโรปนั้นผูกโยงการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ยุโรปซึ่งเป็นแนวคิดของชนชั้นกรรมกร รัฐที่ยังไม่ได้ปฏิวัติอุตสาหกรรมจะถูกตีความว่าพัฒนาต่ำกว่า จึงต้องพยายามพัฒนาศักยภาพให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมให้สำเร็จ แต่ Chatterjee (1993) ก็ยืนยันว่าผู้คนนอกยุโรปไม่จำเป็นต้องดำเนินประวัติศาสตร์ในรูปแบบเดียวกัน นอกจากนี้คานธียังวิพากษ์แนวทางการตีความประวัติศาสตร์ที่ยึดยุโรปเป็นศูนย์กลางเช่นนี้ โดยเริ่มตั้งแต่การคัดค้านวิธีคิดแบบยุโรปว่ามนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ (Chatterjee 1993, 89) เขาเสนอแนวคิดเศรษฐกิจแบบหมู่บ้าน (khadi) ที่สามารถพึ่งพาตนเองเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน โดยที่ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่ระบบตลาดทุนนิยม การต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษ ในทัศนะของคานธีจึงไม่จำเป็นต้องรอเวลาให้อินเดียปฏิรูปอุตสาหกรรมเสียก่อน แต่ใช้การต่อสู้เชิงความคิดในเรื่องความแตกต่างทางปุมหลังทางวัฒนธรรม ในแง่นี้ Chatterjee (1993) มองว่าการปฏิเสธการดำเนินของประวัติศาสตร์ตามยุโรปทำให้คานธีสามารถเอาชนะใจชนชั้นชาวนาในอินเดียให้มาสนับสนุนการต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษของเขาได้

ลักษณะการจัดการทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมในอินเดียนั้นแตกต่างจากยุโรป Spivak (1988) เสนอว่าการที่เจ้าอาณานิคมชาวอังกฤษผนวกประวัติศาสตร์ของอินเดียเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อังกฤษเป็นการลดทอนเสียงของกลุ่มคนที่มีสถานะถูกล่าอาณานิคมซึ่งอยู่ในสถานะรอง กล่าวคือการเปลี่ยนผ่านยุคศักดินาสวามิภักดิ์สู่ยุคทุนนิยมถือเป็นการเปลี่ยนยุคในเส้นประวัติศาสตร์ยุโรป แต่ อินเดียไม่ได้มีลักษณะศักดินาสวามิภักดิ์แบบเดียวกับที่

ยุโรปเผชิญในยุคคริสตจักรแห่งโรมที่ถืออำนาจในการอนุมัติอำนาจรัฐอธิปัตย์ให้กับเจ้าผู้ปกครองในพื้นที่ต่าง ๆ อีกนัยหนึ่งการผนวกอินเดียให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แบบยุโรปที่มีเปลี่ยนผ่านจากยุคกลางสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมและการสถาปนารัฐชาติจึงเป็นประวัติศาสตร์ชาตินิยมของยุโรปที่เป็นชนชั้นกระฎุมพีที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในการล่าอาณานิคม การยึดเงื่อนไขเวลาตามแนวทางของชนชั้นนายทุนนี้ที่ผูกพันหรือได้ประโยชน์จากอาณานิคมจึงมองข้ามการตีความเวลาของกลุ่มคนที่อยู่ในสถานะรองไป

ชนชั้นนำในอาณานิคมมักจะนำการตีความเวลาแบบยุโรปมาใช้ ด้วยต้องการแสดงตนว่าพัฒนาตามอย่างชาวยุโรป Said (1977) ได้นิยามว่าเป็นบุรพคตศึกษานิยมมือสอง ในอินเดียเกิดปรากฏการณ์ในทำนองเดียวกันเมื่อชนชั้นนำพยายามอธิบายประวัติศาสตร์ที่สืบทอดมาเป็นเส้นตรงเส้นเดียวกันกับประวัติศาสตร์ยุโรป ดังที่ปรากฏในข้อเสนอของ Bankimchandra Chattopadhyay ผู้เสนอแนวคิดที่ว่าชาวเบงกอลจำเป็นต้องเลียนแบบชาติที่มีอารยธรรมกว่าอย่างโลกตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำเองท้องถิ่น ในแง่นี้ Bankimchandra Chattopadhyay ได้รับอิทธิพลที่ชาวตะวันตกมองชาวเบงกอลว่าอ่อนแอ (Chatterjee 1993, 58)

การจัดการพื้นที่รัฐตามแนวทางเวสต์ฟาเลียเป็นรูปแบบที่พัฒนามากที่สุดทั้งในทางทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการเมืองระหว่างประเทศ ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์จะพัฒนาเป็นรัฐแบบเวสต์ฟาเลียได้สำเร็จจะต้องผ่านประวัติศาสตร์ที่สืบทอดมาเป็นเส้นตรงนับจากระดับครัวเรือนเป็นชนเผ่า จากชนเผ่าเป็นเมือง จากเมืองเป็นอาณาจักร และอาณาจักรเป็นจักรวรรดิ หากอ้างตามประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรป รัฐแบบศักดินาสวามิภักดิ์ ซึ่งสิ้นสุดลง ใน ค.ศ. 1648 ได้เป็นจุดเริ่มในการเกิดรัฐแบบเวสต์ฟาเลียขึ้น Charkrabarty (2008) เองตั้งคำถามกับตีความเวลาเช่นนี้ว่ายึดยุโรปเป็นศูนย์กลาง ในทำนองเดียวกันกับ Hutchings (2007) ได้แสดงจุดยืนว่าการอ่านเวลาของโลกที่หลากหลาย จะช่วยส่งเสริมให้การวิเคราะห์การปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ มีมิติที่หลากหลายมากขึ้น

ผู้ที่อยู่ในสถานะรอง (The Subalterns)

การจำแนกชนชั้นนำออกจากชนชั้นสถานะรองนั้นนิยามโดย Guha (1988) ชนชั้นนำประกอบไปด้วยเจ้าอาณานิคมชาวอังกฤษ นายทุนชาวอินเดีย เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นชาวอินเดียหรืออังกฤษ นักการธนาคาร เจ้าของที่ดิน รวมถึงนักบวชผู้สอนศาสนา ส่วนผู้ที่อยู่ในสถานะรองจะอยู่ในชนชั้นชาวนา และกลุ่มผู้ใช้แรงงานเป็นหลัก ความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองอยู่สามประการ หนึ่งการเมืองของชนชั้นนำในอินเดียยุคอาณานิคมมีลักษณะการใช้อำนาจในแนวดิ่งและสั่งการจากบนลงล่าง ในขณะที่ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองจะใช้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติจึงมีลักษณะเป็นแนวนอน สองการใช้อำนาจของชนชั้นนำมักจะยึดตัวบทกฎหมายและรัฐธรรมนูญมากกว่า ในขณะที่ชนชั้นสถานะรองจะมีลักษณะการใช้อำนาจรุนแรง (Guha 1988, 40) สามการเมืองที่ปรากฏในชนชั้นนำมีลักษณะที่เน้นการควบคุมมากกว่าในขณะที่กลุ่มที่อยู่ในสถานะรองจะมีความกระจัดกระจาย

Edward Said (1977) นิยามอคติในการจัดการพื้นที่ เวลาและการตีความสถานะผู้คนของเจ้าอาณานิคมที่เป็นชาวตะวันตกว่าเป็นบุรพคตศึกษานิยม เมื่อชาวตะวันตกยึดครองอินเดียเป็นอาณานิคม ชาวอินเดียในอาณานิคมก็กลายเป็นเสมือนวัตถุให้เจ้าอาณานิคมเข้าไปจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทำนองคล้ายกันเมื่อใดก็ตาม ที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นสถานะรองในอินเดียกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูกศึกษาและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา Said (1977) เรียกปรากฏการณ์นี้ว่าเป็นบุรพคตศึกษานิยมมือสอง Guha (1988) เสนอต่อไปว่าชนชั้นนำในอินเดียพยายามผลักดันการปลดปล่อยอาณานิคมเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษก็จริง แต่ในหลายโอกาสการผลักดันนั้นก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของอินเดียในสถานะรัฐชาติ หากแต่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งและอำนาจของกลุ่มตนที่ยังผูกโยงกับกฎเกณฑ์ในอดีตอาณานิคมในอดีต แนวทางการต่อสู้กับอดีตเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษของ เนห์รู มีลักษณะบุรพคต

ศึกษานิยมมือสองและไม่ช่วยให้มวลชนที่อยู่ในสถานะรองมีอำนาจต่อรองมากขึ้นได้เท่าที่ควร กล่าวคือ เนहरूยังคงตีความว่าชนชั้นขวนาอยู่ในสถานะภาพทางสังคมที่ด้อยต่ำกว่ากรรมพินในแง่นี้ทำให้การตีความสถานะภาพของผู้คนแม้จะพยายามดึงขวนาเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ยังแตกต่างจากวิธีคิดของคานธี (Chatterjee 1993) Chatterjee (1993) มองว่าวิธีการสู้กับจักรวรรดิอังกฤษในเรื่องสัตยเคราะห์และอหิงสาที่ไม่ใช้ความรุนแรงของคานธีสามารถกุมหัวใจชนชั้นขวนาและแรงงานได้ดีกว่าเนहरूที่เน้นการนำเสนอเรื่องพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

ปลดปล่อยอาณานิคมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง: มรดกทางอาณานิคมด้านพื้นที่ เวลา และสถานะภาพของผู้คน

ทั้งจักรวรรดิบริติชอินเดียและฝรั่งเศสในอินโดจีนได้นำแนวคิดพื้นที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียมาใช้ดังจะเห็นได้จากการที่อังกฤษพยายามเจรจาเรื่องเส้นเขตแดนกับราชสำนักรัตนโกสินทร์ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของเมียนมาในปัจจุบัน (Winichakul 1994) และร่องรอยแนวคิดของเส้นเขตแดนเวสต์ฟาเลียก็ปรากฏอยู่คล้ายกันหลังจากมีการลงนามในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ. 1893 ถึงแม้ว่าในหลายกรณีจะปรากฏว่าเป็นรัฐบาลกลางของสยามเองที่เคร่งครัดเรื่องเขตแดนมากกว่าฝรั่งเศสในอินโดจีน (Walker 2008) แม้ว่าปัจจุบันจะพ้นจากสมัยแห่งจักรวรรดินิยมไปแล้ว มรดกตกทอดในยุคอาณานิคมที่ทิ้งร่องรอยจากอดีตบริติชอินเดียในเมียนมาและอินโดจีนในสปป.ลาว เวียดนามและกัมพูชานั้นยังคงปรากฏอยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังจะเห็นได้จากความพยายามของจีนในการสร้างเขื่อนบริเวณต้นน้ำซึ่งแม้ว่าประเทศในปลายน้ำ อาทิ ไทย สปป.ลาว กัมพูชาและเวียดนามจะแสดงความกังวลว่าส่งผลกระทบต่อพันธุ์ปลาและระดับน้ำซึ่งจะนำมาปัญหาเรื่องความมั่นคงทางด้านอาหารของผู้คน (Chattranond, 2018) แต่รัฐบาลจีนก็ใช้ฐานคิดของเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียมาได้แย้งว่าเขื่อนที่สร้างในแม่น้ำโขงตอนบนนั้นอยู่

ในดินแดนอธิปไตยของจีน บทความฉบับนี้จะได้วิพากษ์ความร่วมมือในภูมิภาค โดยใช้แนวทางการวิพากษ์ตามแนวทางปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียในสามแนวทาง คือ บุรณภาพแห่งดินแดนบนฐานคิดเชิงพื้นที่ การพัฒนาบนฐานคิดด้านเวลา และความร่วมมือตลอดจนข้อริเริ่มระหว่างประเทศซึ่งรับฟังเฉพาะเสียงของชนชั้นนำทางการเมืองเท่านั้น

บุรณภาพแห่งดินแดนและเชื่อนในฐานะผลประโยชน์แห่งชาติ

การตีความพื้นที่สมัยใหม่ตามฐานคิดรัฐเวสต์ฟาเลียในยุคอาณานิคมยังคงปรากฏอยู่ในฐานคิดรัฐชาติสมัยใหม่ รวมกลุ่มกันของรัฐในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือด้านการจัดการน้ำ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและความมั่นคง ผลที่ตามมาคือแม้จะมีความร่วมมือและข้อริเริ่มในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการน้ำและทรัพยากรในแม่น้ำโขง แต่ประเด็นเรื่องการเคารพบุรณภาพแห่งดินแดนของแต่ละรัฐยังเป็นเรื่องสำคัญ และแต่ละรัฐก็ยึดหลักผลประโยชน์ของรัฐตนเป็นสำคัญ (Chattranond 2018) ดังที่ได้ปรากฏในอธิบายว่าด้วยการสร้างเชื่อนในฐานะกิจการภายในของจีนและเชื่อนไชยะบุลีในดินแดนของสปป.ลาว แม้ว่าผลกระทบของการสร้างเชื่อนจะเกิดกับพื้นที่ของรัฐอื่นก็ตามโดยเฉพาะในกรณีของเชื่อนไชยะบุลีแม้จะก่อสร้างในแม่น้ำโขงซึ่งพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในดินแดนลาว แต่นักวิจัยชาวเวียดนามได้กล่าวว่าเป็นภัยร้ายแรงกับปากแม่น้ำโขงซึ่งจะไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ในพื้นที่ของเวียดนาม (Chattranond 2018)

นับตั้งแต่ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียเมื่อศตวรรษที่ 17 ชาวยุโรปใช้วิธีจัดการพื้นที่ที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียไปใช้กับดินแดนอาณานิคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนบนที่ปัจจุบันเป็นชายแดนไทย สปป.ลาวและเมียนมา การจัดการรัฐแบบเวสต์ฟาเลียและแผนที่ตะวันตกที่ยึดผัสสะจากดวงตาเป็นใหญ่เข้ามาแทนการจัดการพื้นที่แบบท้องถิ่นตามแนวทางจักรวาทิน (O.W. Wolters 1999) เช่น เมื่อสยามกับฝรั่งเศสเกิดข้อพิพาททางทหาร การลากเส้นเขตแดนตาม

ตรรกะเวสต์ฟาเลียระหว่างสยามและจักรวรรดิฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1893 แม้ว่าราชอาณาจักรลาวจะเป็นเอกราชจากจักรวรรดิฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1954 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสปป.ลาวใน ค.ศ. 1975 แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าฐานคิดเชิงพื้นที่ที่รัฐแบบเวสต์ฟาเลียของอดีตเจ้าอาณานิคมได้กลายเป็นที่ยอมรับและหลักปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปทั่วโลกไม่ใช่แค่เฉพาะภูมิภาคนี้ รัฐที่ไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมก็รับแนวคิดการจัดการปกครองในรูปแบบตะวันตกตามแนวทางการจัดการพื้นที่แบบเวสต์ฟาเลีย เช่นกัน (Winichakul 1994; Ruggie 1998; Diener and Hagen 2012)

รัฐสมาชิกในความร่วมมือและข้อริเริ่มในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นรัฐที่ตั้งอยู่บนฐานคิดแบบเวสต์ฟาเลียและมีลักษณะการจัดการพื้นที่สามประการ ประการแรกแต่ละรัฐตั้งอยู่บนฐานคิดที่แยกส่วนพื้นที่ภายในกับภายนอกออกจากกัน แม้ว่าโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจะมีจุดหมายในการพัฒนาระบบการติดต่อเชื่อมโยงในภูมิภาคโดยการพัฒนาระบบคมนาคม แต่ฐานคิดที่ว่าแต่ละประเทศมีพื้นที่แยกออกจากกันยังคงเป็นฐานตั้งต้น เมื่อแต่ละรัฐมีเส้นเขตแดนที่แยกพื้นที่ภายในออกจากภายนอกของรัฐดังนั้นจึงเป็นพันธกิจของข้อริเริ่มแห่งภูมิภาคที่จะต้องแก้ไขปัญหาให้ผู้คนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันได้ดังปรากฏในโครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันออกตะวันตก (East-West Economic Corridor) โครงการระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ (North-South Economic Corridor) และระเบียงเศรษฐกิจทางใต้ (Southern Economic Corridor) ซึ่งเชื่อมโยงลักษณะข้อที่สองคือรัฐเปรียบเสมือนภาชนะและฐานคิดข้อที่สามคือการจัดการเส้นเขตแดนนั้นผู้ที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองเป็นผู้ผูกขาดว่าจุดใดเวลาใดควรจะมีการสกัดกั้นการข้ามแดน จุดใดเวลาใดควรมีการอนุโลมให้สนับสนุนการข้ามแดน ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่าลักษณะสามประการนี้ล้วนปรากฏอยู่ในฐานคิดพื้นฐานของการมีอยู่ของรัฐในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่มีไทย จีน สปป.ลาว เมียนมา กัมพูชาและเวียดนามเป็นสมาชิก ความร่วมมือลุ่ม

น้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดการประชุมผู้นำอาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี กรอบความร่วมมือแม่โขงล้านช้าง กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-ออสเตรเลีย ที่ออสเตรเลียมองว่า กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทยและเวียดนามมีความสำคัญกับออสเตรเลียโดยที่ไม่ได้นำเงินเข้ามาพิจารณา ความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกาที่สหรัฐอเมริกา สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมา ไทยและเวียดนามได้มีการสถาปนาความร่วมมือกันในปี ค.ศ. 2020 และคณะกรรมการิการลุ่มน้ำโขงซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานร่วมกับรัฐบาลกัมพูชา สปป.ลาว ไทยและเวียดนาม ที่แม้จะสถาปนาขึ้นในปี ค.ศ.1995 แต่ก็กล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามีความเชื่อมโยงกับการจัดการอดีตรัฐอินโดจีนในฐานะอาณานิคมของฝรั่งเศสในอดีต

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่าเมื่อรัฐที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน บูรณภาพแห่งดินแดนย่อมมีความสำคัญเนื่องจากถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ดังจะเห็นได้จากโครงการพัฒนาและต้องการขจัดปัญหาความยากจนภายในประเทศของจีนที่ชื่อว่าเปิดทางสู่ทิศตะวันตก (Open up the West) เมื่อ ค.ศ. 1999 ซึ่งมณฑลยูนนานก็เป็นหนึ่งในพื้นที่นั้น รัฐบาลจีนมุ่งการพัฒนาในพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นพิเศษและหนึ่งในแนวทางการพัฒนานั้นก็คือการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงในมณฑลยูนนานซึ่งจีนเรียกว่าแม่น้ำล้านช้าง แม้ว่าจะมีการรวมตัวกันของรัฐบาลจากประเทศที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ภาคเอกชนและประชาชนอ้างคมว่าเขื่อนในมณฑลยูนนานส่งผลต่อการถดถอยของพันธุ์ปลาและความเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ แต่จีนก็ยืนยันว่าโครงการดังกล่าวตั้งอยู่ในดินแดนของจีน (Chattranond 2018) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดบูรณภาพแห่งดินแดนและเขตแดนแบบเวสต์ฟาเลียนเป็นมรดกตกทอดมาจากการจัดการปกครองของตะวันตก

มิติด้านเวลา

บทความฉบับนี้เสนอว่าการให้ความหมายว่าพื้นที่ใดพัฒนาและพื้นที่ใด

ไม่พัฒนานั้นมีมิติด้านเวลาแฝงอยู่และการแยกส่วนพื้นที่ภายในรัฐออกจากพื้นที่ภายนอกรัฐถือกำเนิดมาจากพื้นที่รัฐชาติตามชนบเวสต์ฟาเลียนั้นจึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจมิติทางด้านเวลาในภูมิภาคโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความด้านเวลาของผู้ที่อยู่ในสถานะรอง Spivak (1988) เสนอว่าผู้คนในท้องถิ่นที่ถูกล่าอาณานิคมและอยู่ในสถานะรองแต่ดั้งเดิมไม่ได้มองว่าผู้คนและพื้นที่ต้องแยกออกจากกัน หากแต่มีความสัมพันธ์ในเชิงญาติมิตรมากกว่า ดังนั้นแม้จะมีการกำหนดเขตแดนภายหลังการล่าอาณานิคม สายสัมพันธ์ญาติมิตรก็ยังปรากฏอยู่ในแม่น้ำโขงที่ไหลพาดผ่านห้ารัฐอธิปไตย ยกตัวอย่างเช่น การสร้างเขื่อนตามโครงการพัฒนาพื้นที่ของจีนในแม่น้ำโขงตอนบน แม้อาจจะอ้างว่าเป็นการพัฒนาอยู่ในพื้นที่อธิปไตยของจีนแต่ผลกระทบของโครงการในจีนก็ส่งผลต่อรัฐชาติที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ปริมาณและคุณภาพน้ำตลอดจนพันธุ์ปลาในแม่น้ำก็ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำโขงด้วย (Poonkham 2022)

การนิยามคำว่าพัฒนาในจีนมาพร้อมกับแหล่งพลังงานหมุนเวียน (renewable energy) ที่มาทดแทนพลังงานน้ำมัน ถ่านหินและแก๊สธรรมชาติ ดังนั้นรัฐที่สนับสนุนการก่อสร้างแหล่งพลังงานน้ำจึงถูกมองว่าเป็นรัฐที่พัฒนามากกว่ารัฐอื่นที่ใช้พลังงานรูปแบบเก่า (Chattranond 2018) นอกจากจะมีแผนการพัฒนาในบริเวณแม่น้ำโขงตอนบนแล้วรัฐบาลจีนเองยังมีแผนขยายขยายลงไปยังรัฐที่อยู่ในแม่น้ำโขงตอนล่างอีกด้วย โดยการสร้างเขื่อนจะควบคู่ไปกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมรวมถึงการพยายามดึงภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงและเมื่อพื้นที่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นพื้นที่แห่งการขยายอิทธิพลของรัฐชาติไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐในภูมิภาคแห่งนี้เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงรัฐจากภายนอกอีกด้วย (Charoensri 2022; Poonkham 2022) รัฐชาติจากภายนอกจึงได้พยายามเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคภายใต้กรอบความร่วมมือและข้อริเริ่มที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยปัจจุบันมีทั้งหมด 14 กรอบความร่วมมือ (Poonkham 2022) เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่ม

น้ำโขง (Greater Mekong Subregion Economic Programme) เป็นแผนการพัฒนาเชิงภูมิภาคที่สืบเนื่องมาจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) และได้มีการสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1992 โดยประเทศญี่ปุ่นได้มีบทบาทสำคัญ (Charoensri 2022) แรกเริ่มเดิมทีกลไกความร่วมมือกอลโกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการสื่อสารและเครือข่ายคมนาคมในพื้นที่ซึ่งแม่น้ำโขงไหลลงจากทิศเหนือไปยังทิศใต้ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความร่วมมือทางการเกษตร พลังงาน สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน การท่องเที่ยวและการค้า อย่างไรก็ตาม บทความฉับนี้เสนอว่ากลไกความร่วมมือกอลโกนี้อำนวยผลประโยชน์ให้แก่เฉพาะชนชั้นนำทางการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐสมาชิก (นรุตม์ 2553) หากอ้างอิงตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวไปแล้วย่อมมีความหมายว่าพื้นที่ซึ่งมีเครือข่ายคมนาคมที่สะดวกอันอำนวยให้เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้นเติบโตย่อมจะเป็นพื้นที่พัฒนา แต่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงยังขาดปัจจัยดังกล่าว

ในทำนองเดียวกันมิติด้านเวลาก็ปรากฏอยู่ในโครงการความร่วมมืออื่น หากแต่เปลี่ยนรัฐที่เป็นผู้ริเริ่มไปตามแต่ละโครงการ เช่น ความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดการประชุมผู้นำอาเซียน-สาธารณรัฐเกาหลี ณ กรุงฮานอยเมื่อ ค.ศ. 2010 และได้มีการจัดการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลี ณ กรุงโซล ในค.ศ. 2011 จนนำมาซึ่งการรับรองปฏิญญาแม่น้ำฮันเพื่อสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนที่ครอบคลุมเพื่อความรุ่งเรืองร่วมกันของกลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลี ความร่วมมือไปด้วยความร่วมมือสามด้านคือการพัฒนาความเชื่อมโยงในกลุ่มประเทศประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) การพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เช่นการพัฒนาการเกษตร การพัฒนาชนบทและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ใน ค.ศ. 2014 นายหลี เคอเฉียง นายกรัฐมนตรีจีนในขณะนั้นได้เสนอให้จัดตั้งกรอบความร่วมมือแม่น้ำล้านช้าง โดยมีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้ผลักดัน มีแนวทางการร่วมมือ 3 ด้านหลักประกอบไปด้วยการเมือง

และความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างยั่งยืน สังคมและวัฒนธรรม โดยมีทิศทางสำหรับความร่วมมือที่ประกอบไปด้วยการพัฒนาความเชื่อมโยง การสร้างความร่วมมือด้านพลังงาน การพัฒนาเศรษฐกิจข้ามแดน การสร้างความร่วมมือด้านทรัพยากรน้ำ และการสร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหามลพิษ ซึ่ง Poonkham (2022) ได้เสนอว่า กรอบความร่วมมือแม่โขงล้านช้างที่จีนเป็นผู้ผลักดันนี้เสมือนรวมตัวกันเพื่อถ่วงดุลกรอบความร่วมมืออื่นอยู่ในที่

กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-ออสเตรเลียประกอบไปด้วยพื้นที่ของ รัฐอธิปไตยห้ารัฐด้วยกัน คือกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทยและเวียดนามซึ่งไม่ปรากฏสองมณฑลของจีน โดยขั้นแรกของการดำเนินการได้เริ่มต้นเมื่อ ค.ศ. 2020 แต่ออสเตรเลียเองก็ได้มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในอดีตอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นในต้นทศวรรษที่ 1990 เช่น การเป็นผู้สนับสนุนหลักในการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่หนึ่งใน ค.ศ.1994 ความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะเริ่มดำเนินการใน ค.ศ.2020 แต่สหรัฐอเมริกาเองได้มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยสงครามเย็น ทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นซึ่งมีความใกล้ชิดกันอย่างมากได้สนับสนุนทางการเงินกับประเทศในลุ่มน้ำโขงตอนล่างคือกัมพูชา เวียดนามใต้และไทยในระบบการชลประทานและการผลิตข้าว (Charoensri 2022)

คณะกรรมการแม่น้ำโขงได้สถาปนาขึ้นใน ค.ศ. 1995 มีรัฐสมาชิกสี่รัฐในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างซึ่งประกอบไปด้วยกัมพูชา สปป.ลาว ไทยและเวียดนามในฐานะกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ หัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อตั้งคือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong Committee) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการจัดการทรัพยากรน้ำในภูมิภาคเมื่อครั้งสงครามเย็น คือใน ค.ศ. 1957 โดยมีสหรัฐอเมริกาที่ต้องการเข้ามามีบทบาทในอินโดจีนเป็นแกนนำร่วมกับแผนกเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติแห่งทวีปเอเชียและตะวันออกไกล (United

Nations Economic Commission for Asia and Far East) ในการจัดการปัญหาน้ำท่วมในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (Chattranond 2018) ในปัจจุบันคณะกรรมการแม่น้ำโขงมีพันธกิจที่สำคัญในการส่งเสริมและจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างในฐานะกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่ารัฐบาลจีนรวมถึงเมียนมาได้ยึดโยงกับนโยบายการบริหารจัดการน้ำของคณะกรรมการแม่น้ำโขงแต่อย่างใด (Poonkham 2022) ดังจะเห็นได้จากการสร้างเขื่อนในดินแดนของตนกว่า 11 แห่ง ใน ค.ศ. 2020 ได้มีการจัดตั้งหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐ Mekong-US Partnership) ซึ่งยกระดับจากความร่วมมือข้อริเริ่มลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong Initiative) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของมนุษย์การจัดการสายน้ำและทรัพยากรธรรมชาติข้ามพรมแดน ตลอดจนการจัดการประเด็นทางด้านความมั่นคงรูปแบบใหม่ขึ้น ทั้งนี้ยังไม่รวมกรอบความร่วมมือระดับนานาชาติที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์คล้าย ๆ กันที่สนับสนุนโดยอินเดียอย่างกรอบความร่วมมือแม่น้ำโขง-คงคา (Mekong-Ganga Cooperation) ในค.ศ. 2000 หรือยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy) ใน ค.ศ. 2003 ที่มีลักษณะร่วมกันคือกล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่และแฟงมิติทางด้านในแง่ที่ว่าประวัติศาสตร์ต้องเดินเป็นเส้นตรง ซึ่งนักคิดปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียอย่าง Dipesh Chakrabarty (2008) วิเคราะห์ว่าละเลยการตีความทางด้านเวลาของผู้คนที่อยู่ในสถานะรองไปจนสิ้น

เสียงของผู้ที่อยู่ในสถานะรอง

บทความฉบับนี้เสนอว่าเสียงของผู้ที่อยู่ในสถานะรองมักไม่ได้รับการรับฟังในข้อริเริ่มและกลไกความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลไกความร่วมมือสืบที่กรอบความร่วมมือที่มีลักษณะเป็นบูรพคติศึกษานิยมมือสองและ

มีลักษณะที่เป็นมรดกตกทอดจากยุคอาณานิคมเนื่องจากชนชั้นนำทางการเมืองในแต่ละรัฐชาติยังคงนำแนวคิดทางด้านเขตแดนอธิปไตยแบบเวสต์ฟาเลียและวิธีคิดว่าด้วยการพัฒนามาใช้เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำทางการเมืองด้วยกันเอง การใช้มุมมองปลดปล่อยอาณานิคมสำนักอินเดียนเดียจะช่วยเป็นอีกแรงผลักดันเพื่อยังประโยชน์กับทุกภาคส่วนที่อยู่ร่วมกันในภูมิภาคแห่งนี้เสียงของผู้คนที่อยู่ในสถานะรองไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน เกษตรกร ชาวประมง กรรมกรและผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสมควรได้รับสิทธิในการใช้ทรัพยากรในแม่น้ำโขงร่วมกัน

นับตั้งแต่ยุคที่เจ้าอาณานิคมเรืองอำนาจอยู่ทั่วโลก เมื่อใดก็ตามที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นสถานะรองในดินแดนอาณานิคมย่อมกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูกศึกษา สังเกตและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา Said (1977) นิยามลักษณะเช่นนี้ว่าเป็นบุรพคตินิยมมือสอง Guha (1988) เสนอต่อไปว่าชนชั้นนำในอินเดียพยายามผลักดันการปลดปล่อยอาณานิคมเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษก็จริง แต่ในหลายโอกาสการผลักดันนั้นก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของอินเดียในสถานะรัฐชาติ หากแต่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่ง อำนาจ และเพื่อเกียรติยศของตนที่ยังผูกโยงกับกฎเกณฑ์ในอดีตอาณานิคมแม้อาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษจะสิ้นสุดลงไปแล้ว บทความชิ้นนี้เสนอว่าทำความเข้าใจการปลดปล่อยอาณานิคมในอินเดียจะสมบูรณ์ไม่ได้เลยหากพิจารณาแต่เฉพาะมุมมองของชนชั้นนำในท้องถิ่น โดยไม่สนใจกลุ่มที่อยู่ในสถานะรองเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการต่อสู้ของพวกเขามากยิ่งขึ้นดังที่เคยได้ปรากฏในการพยายามขับเคลื่อนชนชั้นชาวนาและชนชั้นแรงงานเพื่อต่อสู้กับจักรวรรดิอังกฤษ ในกรณีศึกษาของเนห์รูและมหาตมะ คานธี

แนวทางการต่อสู้กับอดีตเจ้าอาณานิคมคืออังกฤษของ เนห์รู มีลักษณะบุรพคตินิยมมือสองและไม่ช่วยให้มวลชนที่อยู่ในสถานะรองมีอำนาจต่อรองมากขึ้นได้เท่าที่ควร กล่าวคือ เนห์รูถือได้ว่าเป็นชนชั้นนำที่เกิดในอินเดียและพยายามเอาแนวคิดของโลกตะวันตกในประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยผนวกเอาชนชั้น

ชาวนาเข้ามาอยู่ในแผนการ แม้กระนั้นก็ดีเนहरूยังคงตีความว่าชนชั้นชาวนาอยู่ในสถานะภาพทางสังคมที่ด้อยต่ำกว่านายทุนซึ่งเป็นชนชั้นนำในอินเดีย ในแง่นี้ทำให้การตีความสถานะภาพของผู้คนแม้จะพยายามดึงชาวนาเข้ามามีส่วนร่วม แต่ก็ยังแตกต่างจากวิธีคิดของคานธีที่เรียกร้องสิทธิให้กับชาวนาในฐานะชนชั้นสถานะรองที่มีมิติทางด้านจิตวิญญาณ และศาสนามากกว่าเนहरूที่เน้นการลงมือปฏิบัติ Chatterjee (1993) จึงมองว่าวิธีการสู้กับจักรวรรดิอังกฤษในเรื่องสัตยเคราะห์และอหิงสาที่ไม่ใช้ความรุนแรงของคานธีสามารถกุมหัวใจชนชั้นชาวนาและแรงงานได้ดีกว่าเนहरूที่เน้นการนำเสนอเรื่องพัฒนาการทางเศรษฐกิจ

ในทำนองเดียวกัน ชนชั้นนำทั้งในฐานะนักล่าอาณานิคมและชนชั้นนำในดินแดนท้องถิ่นที่ฉวยใช้วิธีคิดแบบการล่าอาณานิคมมักจะมีสิทธิมีเสียงในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขงทั้งการจัดการเขตแดน การจัดการผู้คนและทรัพยากรต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่และเวลาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เช่น ในยุคอาณานิคมรัฐไทยระบุว่าได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับจักรวรรดิฝรั่งเศส (Winichakul 1994) แต่ประวัติศาสตร์สปป.ลาว กลับระบุไปอีกแนวทางหนึ่ง ว่าอาณาจักรลาวโบราณครอบคลุมนพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง สยามไม่ได้เสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้กับจักรวรรดิฝรั่งเศส แต่เป็นรัฐจารีตของลาวที่สูงสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสและดินแดนฝั่งขวาให้กับสยาม ซึ่งปัจจุบันก็คือพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย (Ngaosyvathn and Ngaosyvathn 1994; Ivarsson 2008) รัฐจารีตลาวจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิฝรั่งเศสในอินโดจีน เช่นเดียวกับดินแดนกัมพูชาและเวียดนาม ในขณะที่เมียนมาในอดีตก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิบริติชอินเดีย ภายหลังจากกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมในทศวรรษที่ 1950 การจัดการปกครองและเขตแดนของรัฐที่แม้ว่าจะได้มีการประกาศเอกราชไปแล้วแต่ก็ยังปรากฏร่องรอยมรดกตกทอดของอาณานิคมตะวันตกในแง่ที่ว่าเมื่อใดก็ตาม ที่ชนชั้นนำในท้องถิ่นนำการตีความเวลาและพื้นที่แบบยุโรปมาใช้ ชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองซึ่งประกอบไปด้วยชนชั้นแรงงานและเกษตรกร จะกลายเป็นเสมือนวัตถุที่ต้องถูก

ศึกษา สังเกตและเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหา บทความนี้เสนอว่าแม้วิธีการที่กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศหลายโครงการจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อยกระดับระบบสาธารณสุขป๊อปปูล่าร์ขั้นพื้นฐานและเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ แต่หลายต่อหลายครั้งพบว่าชนชั้นที่อยู่ในสถานะรองเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์จากโครงการเพื่อการพัฒนาดังกล่าวดังจะเห็นจากตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อกลไกความร่วมมืออย่างอาเซียนพยายามผลักดันให้เกิดประชาคมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคในช่วงกลางทศวรรษที่ 2010 ถึง 2020 การลงทุนระบบสาธารณสุขป๊อปปูล่าร์ทางด้านพลังงานจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ แม่น้ำโขงซึ่งอยู่ในดินแดนอธิปไตยของลาวเองได้มีโครงการพัฒนาพลังงานทางน้ำในรูปแบบการสร้างเขื่อน แต่ผลที่ตามมากลับกลายเป็นว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์กลายเป็นชนชั้นนำโดยเฉพาะอย่างยิ่งไฟฟ้าลาว (Electricite du Laos) ในสปป.ลาวและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (Electricity Generating Authority of Thailand) ในฐานะรัฐวิสาหกิจของไทย (Chattranond 2018) เช่น ในกรณีของเขื่อนไซยะบุรี แคว้นไซยะบุรีในสปป.ลาว การไฟฟ้าฝ่ายผลิตของไทยถือเป็นคู่ค้ากระแสไฟฟ้าที่สำคัญจากเขื่อนไซยะบุรี และกลไกระหว่างประเทศที่มีส่วนในการแนะแนวทางการสร้างเขื่อนก็คือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Chattranond 2018) การก่อสร้างดำเนินการโดยภาคเอกชนของไทยและเงินกู้ก็ได้รับการอนุมัติจากธนาคารรายใหญ่สี่แห่งของไทย ชนชั้นนำทางการเมืองทั้งจากฝั่งไทยและสปป.ลาวมีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างดังกล่าวซึ่งส่งผลให้ 458 ครอบครัวชาวลาวซึ่งอยู่อาศัยในบริเวณที่ก่อสร้างเขื่อนมาก่อนกลับต้องวางแผนในการหาที่อยู่อาศัยใหม่ (Chattranond 2018) เมื่อพิจารณาพื้นที่อื่นเพิ่มเติม แผนการก่อสร้างเขื่อนในอีกหลายแห่งล้วนเป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับเอกชนทั้งสิ้น เช่น เขื่อนดอนสะโฮงทางตอนใต้ของสปป. ลาวเป็นความร่วมมือกันกับบริษัท Mega First ซึ่งมีสัญชาติมาเลเซีย เขื่อนปากแบงในสปป. ลาวเป็นความรับผิดชอบร่วมกับ Datang International Power Generation จากจีนและได้รับคำปรึกษาจากคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Chat-

tranond 2018: 65) เขื่อนปากลายในลาวได้รับคำปรึกษาจากคณะกรรมการแม่น้ำโขงและการก่อสร้างดำเนินการโดย Sino-Hydro จากจีนเช่นกัน เขื่อนหลวงพระบางในสปป. ลาวดำเนินการโดย Petro Viet Nam Power Corporation จากเวียดนาม ในขณะที่เขื่อนหาลาดเสือ ปากชมและบ้านกุ่มมีบริษัทข้ามชาติจากไทยเป็นผู้ดำเนินการ เขื่อนสามบ่อในกัมพูชาดำเนินการโดย China Southern Power Grid จากจีน และสตึงแตรงในกัมพูชาดำเนินการโดย Song Da Construction จากเวียดนาม (Chattranond 2018) จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนจะเป็นความร่วมมือของรัฐบาลในแต่ละรัฐอธิปไตยแล้วบริษัทข้ามชาติก็ยังมีบทบาทภายใต้ข้อเสนอแนะของกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย ในทัศนะของบทความฉบับนี้การตัดสินใจใช้ทรัพยากรในแม่น้ำโขงซึ่งเป็นทรัพยากรที่กินพื้นที่กว่าหกรัฐอธิปไตย หากแต่กลับถูกผูกขาดเพียงแค่ชนชั้นนำ และผลกระทบหนักต้องไปตกอยู่กับผู้ที่อยู่ในสถานะรองอย่างในกรณีของเขื่อนไซยะบุรี

ลักษณะของการนำเสนอเสียงของชนชั้นนำของรัฐเป็นหลักมีลักษณะการกำหนดนโยบายที่เริ่มต้นจากรัฐบาลก่อนแล้วจึงนำนโยบายนั้นไปลงมือปฏิบัติกับผู้คนในพื้นที่ซึ่งแม่น้ำโขง ยกตัวอย่างเช่น ในการประชุมครั้งแรกในระดับรัฐมนตรีของชาติสมาชิกความร่วมมือหุ้นส่วนลุ่มน้ำโขง-สหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 2020 ปรากฏแต่เพียงผู้แทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกา กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม ที่ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนความเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจข้ามแดน การจัดการน้ำในลักษณะการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประเด็นเรื่องความมั่นคงรูปแบบใหม่ซึ่งไม่ได้เน้นย้ำเพียงการรักษาอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพดินแดนของรัฐใส่วิธีเรื่องสุขภาพ การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และประเด็นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (US Mission to ASEAN 2020) ในทำนองเดียวกัน ความร่วมมือประเทศลุ่มน้ำโขงกับเกาหลีก็เป็นการประชุมโดยคณะรัฐมนตรีของประเทศลุ่มน้ำโขงกับสาธารณรัฐเกาหลีเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่างทั้งในด้านการแบ่ง

ปันเทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาชนบทและการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร ให้มีศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น อย่างไรก็ตาม หากสำรวจงานวิจัยที่มีการเก็บ ข้อมูลในชุมชนจากผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอยู่ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในสถานะรองในลุ่มแม่น้ำโขงก็จะพบข้อมูลในอีกหลายแง่มุมนอกเหนือไปจากความเห็นของผู้มีรัฐ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ จังหวัดมุกดาหารของไทยและแขวงสะหวันนะเขตของสปป.ลาว อ้างตามประกาศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ของไทยได้ตั้งเป้าให้ไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (สุธรรมและปิ่นวดี 2562) ประกอบกับมุกดาหารและสะหวันนะเขตเองก็อยู่ในเขต ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออกและตะวันตกซึ่งมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่สอง เป็นจุดเชื่อมโยงทางคมนาคมที่สำคัญ มูลค่าสินค้าส่งออกระหว่างไทยกับสปป.ลาว จึงถูกคาดหวังว่าจะเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 90 จากการเชื่อมโยงทางการคมนาคม และระบบสาธารณูปโภคที่พัฒนาขึ้นและการยกระดับพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่เมื่อมีการสำรวจผลกระทบกับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ เช่น ตำบลคำอาฮวน จังหวัดมุกดาหาร ว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีความรู้รวยทางด้านทรัพยากรอาหาร อาทิ พืช ผักและแมลงที่ใช้ในการประกอบอาหารท้องถิ่น การกำเนิดขึ้นของพื้นที่เศรษฐกิจ พิเศษอาจไปทำลายวิถีชีวิตและระบบความมั่นคงทางด้านอาหารในพื้นที่สองฝั่ง แม่น้ำโขงบริเวณชายแดนไทย-สปป.ลาว ดังนั้นหากมีการระดมสมองเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เสียงจากผู้ที่อยู่ในสถานะรองก็จะ สามารถเพิ่มมิติในการเสนอมุมมองควบคู่ไปกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ที่มาจากชนชั้นนำจากภาครัฐและภาคธุรกิจของชาติสมาชิกให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น

สรุป

มุมมองว่าด้วยการปลดปล่อยอาณานิคมจากสำนักอินเดียนที่ใช้วิพากษ์แนวคิด

การจัดการรัฐในเชิงพื้นที่ เวลาและสถานภาพของผู้คนของตะวันตกมีคุณูปการหากจะนำมาใช้วิพากษ์กลไกความร่วมมือและข้อริเริ่มในการเมืองระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แม้ว่าในยุคปัจจุบันจะไม่มีรัฐใดตกเป็นอาณานิคม แต่ยังคงปรากฏร่องรอยและแนวคิดจากอดีตอาณานิคมเดิมทั้งในเชิงพื้นที่ คือ ฐานคิดว่าด้วยบูรณภาพแห่งดินแดน เชื้อนในฐานะกลไกการพัฒนาพื้นที่ และชนชั้นนำทางการเมืองที่มักผูกขาดอำนาจตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรน้ำเมื่อต้องมีการทำข้อตกลงในกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศแต่ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองยังไม่มีโอกาสเท่าที่ควร

เนื่องจากดินแดนบริเวณนี้เป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ มีความสำคัญต่อชีวิตของผู้คนทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมืองและการคมนาคม ภูมิภาคแห่งนี้จึงถือว่าเป็นพื้นที่ในการแข่งขันของมหาอำนาจในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ และหลายต่อหลายครั้งชาติมหาอำนาจจากภายนอกพยายามเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือผ่านกลไกความช่วยเหลือและพัฒนาพื้นที่ (Charoensri 2022) ถึงอย่างนั้นก็ดีเนื่องจากรัฐสมาชิกมีระบบการเมืองต่างกัน ประเด็นเรื่องการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนจึงมีความสำคัญทำให้กลไกการจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงในฐานะองค์การระหว่างประเทศต้องประสบกับความท้าทายเป็นอย่างมาก นอกจากการรวมกลุ่มของรัฐในภูมิภาคแล้วมหาอำนาจจากภายนอกก็ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงด้วยเช่นกัน บทความฉับนี้มุ่งวิเคราะห์ทั้งหมดสืบข้อริเริ่มและกรอบความร่วมมือและเสนอให้ผู้คนที่อยู่ในสถานะรองเช่นกลุ่มเกษตรกร ชนชั้นแรงงานในอนุภูมิภาคมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการเสนอระดมความเห็นด้วยเรื่องการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่ซึ่งมีผู้คนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอยู่อาศัยกว่า 60 ล้านคน ผู้คนเหล่านี้ล้วนพึ่งพาน้ำในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การขนส่งและพลังงานไฟฟ้าให้ได้มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมากขึ้น

รายการอ้างอิง

“ความร่วมมือประเทศลุ่มน้ำโขงกับเกาหลี (Mekong- ROK Cooperation).”

2555. กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ, เข้าถึงเมื่อ 2 เมษายน 2567. [https://business.mfa.go.th/th/content/25432-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B5-\(mekong-rok-cooperation\)?cate=5d73a21d15e39c36a8006c2b](https://business.mfa.go.th/th/content/25432-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B5-(mekong-rok-cooperation)?cate=5d73a21d15e39c36a8006c2b)นรุตม์ เจริญศรี. 2553. “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรุตม์ เจริญศรี. 2565. เอกสารประกอบการสอน 12633 อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา. เชียงใหม่. คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรสม กฤษณะจุฑะ และปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2562. “วาทกรรมและการสร้างความหมายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร.” วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร. [ออนไลน์] 15(2): 38-66. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jssnu/article/view/231417>

ภาษาต่างประเทศ

- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined community: Reflection on the origin and spread of nationalism*. London & New York: Verso.
- Asian Development Bank. 2021. *The Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program strategic framework 2030*. Manila: Asian Development Bank.
- Chakrabarty, Dipesh. 2008. *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Charoensri, Narut. 2022. “Changing regional dynamics in the Greater Mekong Subregion: The rivalry between Japan China and the US and the impacts to regional connectivity.” *Thammasat Review* 25 (2): 26-45. <https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/tureview/article/view/240244/163816>
- Chatterjee, Partha. 1993. *Nationalist thought and a colonial world: A derivative discourse*. London: Zen Books Ltd.
- Chatterjee, Partha. 2004. *The politics of the governed: Reflections on popular politics in most of the world*. New York: Columbia University Press.
- Chattranond, Ome. 2018. “Battery of Asia?: The Rise of Regulatory Regionalism and Transboundary Hydropower Development in Laos” PhD diss., University of Erasmus.

- Guha, Ranajit. 1988. "On some aspects of the historiography of Colonial India." In *Selected Subaltern Studies*, edited by Ranajit Guha and Gayatri Chakravorty Spivak. 37-44. Delhi: Oxford University Press.
- Diener, Alexander, and Hagen, Joshua. 2012. *Borders: A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Hutchings, Kimberley. 2008. *Times and world politics: Thinking the present*. Manchester: Manchester University Press.
- Ivarsson, Søren. 2008. *Creating Laos: The making of Lao Space between Indochina and Siam, 1860-1945*. Copenhagen: NIAS Press.
- "Mekong Australia Partnership: Key Result for the Period from 1 January 2022 to 31 December 2022". 2022. Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government, accessed 2 April 2024. <https://www.dfat.gov.au/geo/southeast-asia/investing-our-southeast-asian-partnerships/mekong-australia-partnership>
- Ngaosyvathn, Mayoury, and Ngaosyvathn, Pheuiphanh. 1994. *Kith and kin politics: The relationship between Laos and Thailand*. Manila: Journal of Contemporary Asia Publishers.
- Ó Tuathail, Géaroid. 1996. *Critical geopolitics: The politics of writing global space*. London: Routledge.
- Poonkham, Jittipat. 2022. *Power politics and the institutional architecture in the Mekong Subregion: Beyond the geopolitical trap?* Journal International Studies Center, Ministry of Foreign Affairs.

<https://isc.mfa.go.th/en/content/power-politics-mekong?cate=5f204a5928600c531517cb75>

Ruggie, John, G. 1998. *Constructing the world polity: Essays on international institutionalization*. London and New York: Routledge.

Said, Edward. 1977. *Orientalism*. London: Penguin Books.

Sankhamanee, Jakkrit. 2012. “Decolonising the river: Transnationalism and the flows of knowledge on Mekong ecology.” In *Managing transnational flows in East Asia*, edited by Shirlena Huang, Mike Hayes and Sang Kook Lee, 173-186. Seoul: Jimoondang.

Spivak, Gayatri. 1985. “Subaltern Studies: Deconstructing historiography.” In *Subaltern Studies writing on South Asian history, and Society Vol. IV*, edited by Ranajit Guha, 330-363. New Delhi: Oxford University Press.

Spivak, Gayatri. 1988. “Subaltern Studies: Deconstructing historiography.” In *Selected Subaltern Studies*, edited by Ranajit Guha and Gayatri Chakravorty Spivak. 3-34. Delhi: Oxford University Press

“The text of the following statement was released by the Governments of the United States of America and the Governments of Cambodia, Lao PDR, Myanmar, Thailand and Vietnam on the occasion of the First Mekong-U.S. Partnership Ministerial Meeting on September 11, 2020”. 2020. US Mission to ASEAN. <https://asean.usmission.gov/mekong-u-s-partnership-joint-ministerial->

statement/

- Walker, Andrew. 2008. "Borders in motion on the upper-Mekong: Siam and France in the 1890s." New Mandala.accessed 3 September 2019. <https://www.newmandala.org/wp-content/uploads/2006/11/Borders%20in%20motion.pdf>
- Winichakul, Thongchai. 1994. *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Wolters, Oliver, W. 1999. *History, culture and region in Southeast Asian perspectives*. New York: Cornell University Press.
-

วิถีมุสลิมอินโดนีเซียกับการเผชิญการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19

The way of Indonesian Muslims in facing the spread of COVID-19 infection

ซารีฮาน ขวัญคาริน¹

1 นักวิจัยศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์วิทยาลัยนานาชาติอิสลามกรุงเทพ มหาวิทยาลัยเกริก

บทคัดย่อ

วิถีมุสลิมอินโดนีเซียกับการเผชิญการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19

นับแต่เดือนมีนาคม ปี 2563 สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ในประเทศไทยและอินโดนีเซียมีแนวโน้มได้รับผลกระทบในระดับสูง จำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตมากที่สุดของอาเซียนในช่วงต้นของการระบาด ส่งผลต่อประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงาน และเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ทั้งกลุ่มภาวะเปราะบาง (vulnerability) ที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายในบริบทที่แตกต่างกัน บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้การปรับตัวของมุสลิมท่ามกลางโรคระบาด โดยใช้กรณีศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย เพื่อเทียบเคียงกับบริบทมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย นอกจากนี้ยังศึกษาบทบาทขององค์กรทางศาสนาอิสลามในการรับมือการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบว่าประเทศอินโดนีเซียและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีประชากรมุสลิมเป็นจำนวนมากที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อ จึงเป็นปัจจัยสำคัญท่ามกลางวิกฤติ COVID-19 เนื่องจากชาวมุสลิมจะใช้ชีวิตที่เสี่ยงค่อนข้างสูงในการสัมผัสหน้าตาและร่างกาย ประเด็นศาสนาถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นสำคัญของรัฐบาลในการรับมือ COVID-19 เนื่องจากจุดเปลี่ยนสำคัญของแพร่ระบาดในชุมชนมุสลิมคือ การเคลื่อนย้ายช่วงเดือนรอมฎอน (Ramadan exodus) ดังนั้นการรับมือของรัฐบาลผ่านองค์กรศาสนาอิสลามจึงมุ่งไปสู่การควบคุมกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด ส่งผลให้ชาวมุสลิมต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดความปกติใหม่ หรือ New Normal

คำสำคัญ: โควิด-19, ภาวะเปราะบาง, วิถีมุสลิม

ABSTRACT

The way of Indonesian Muslims in facing the spread of COVID-19 infection

The COVID-19 pandemic, since March 2020, has significantly impacted Thailand and Indonesia, with both countries experiencing the highest number of infections and fatalities in ASEAN during the initial stages of the outbreak. This situation has profoundly affected the population, particularly the labor force, and led to a severe economic downturn, resulting in various ensuing challenges. Notably, these challenges have had a substantial impact on vulnerable groups, particularly Muslims, in the context of the COVID-19 pandemic.

This study focuses on how Muslims have adapted to the pandemic, using Indonesia as a case study to compare with the context of Muslim communities in the southern border provinces of Thailand. The objectives of this study are to examine the adaptation of Muslims amidst the COVID-19 pandemic and to explore the role of Islamic religious organizations in responding to the pandemic.

Indonesia and the southern border provinces of Thailand are home to large Muslim populations characterized by cultural diversity. Certain cultural and lifestyle practices have emerged as significant factors in the spread of COVID-19, as Muslim ways of life often involve high-risk behaviors related to physical and facial contact. Religious practices became a crucial focal point for government strategies to combat the severe spread of the

COVID-19 pandemic. A key turning point in the outbreak within Muslim communities was the movement of people during Ramadan, commonly referred to as the Ramadan exodus. Consequently, government responses, with the involvement of Islamic religious organizations, were directed toward controlling the spread of the virus through strict measures on religious and cultural activities. These measures necessitated significant lifestyle adjustments among Muslims, incorporating the concept of the “New Normal.”

Keywords: *COVID-19, vulnerability, Muslim way of life.*

บทนำ

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่และเป็นประเทศประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดอันดับสามของโลก อินโดนีเซียมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่การแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่ปะทุขึ้นเมื่อปี 2020 ส่งผลให้เศรษฐกิจต้องเข้าสู่ภาวะถดถอยเป็นครั้งแรกในรอบกว่า 20 ปี แม้ว่าอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก แต่ไม่ได้เป็นรัฐอิสลามที่มีรูปแบบรัฐเป็นรัฐศาสนาหรือใช้กฎหมายอิสลามในการบริหารและปกครองประเทศ และไม่ได้ประกาศให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่าศาสนาอิสลามไม่มีบทบาทในสังคมและการเมืองอินโดนีเซีย ในทางตรงกันข้าม อิสลามมีบทบาทสำคัญในดินแดนอินเหานับตั้งแต่ลงหลักปักฐานในดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย ในยุคอาณานิคมได้มีการก่อตั้งองค์กรศาสนาอิสลามที่สำคัญ บางองค์กรยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทสำคัญจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ซาเรกัต อิสลาม (Sarekat Islam) มุฮัมมัดดียะฮ์ (Muhammadiyah) และ นาร์ดาตุล อุลาม่า (Nahdlatul Ulama) องค์กรมุฮัมมัดดียะฮ์และนาร์ดาตุล อุลาม่ายังคงเป็นองค์กรมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับหนึ่งและสองของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ อินโดนีเซียมีองค์กรทางศาสนาอิสลามที่ได้รับการยอมรับในรัฐบาล และสามารถเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลชาวมุสลิมในอินโดนีเซีย นั่นคือ สภาอุลาม่าแห่งอินโดนีเซีย (Majelis Ulama Indonesia : MUI) ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านอิสลามระดับสูงสุดของประเทศ โดยชาวมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลาม กำหนดให้สภาผู้นำศาสนาอิสลามในประเทศอินโดนีเซีย ต้องออกคำแนะนำ (fatwa) ซึ่งถือว่าเป็นคำแนะนำหรือคำสั่งการเป็นที่สุด เพื่อแนะแนวและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม นอกจากศาสนาอิสลามแล้ว ศาสนาที่มีส่วนร่วมมากขึ้นในสังคมอินโดนีเซีย คือศาสนาคริสต์ ในจำนวนประชากรของประเทศอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาคริสต์แบ่งออกเป็น 2 นิกาย ได้แก่ นิกายโปรเตสแตนต์ คิดเป็นร้อยละ 70 ของประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ และนิกายโรมันคาทอลิก คิดเป็นร้อยละ 30

ของประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ (Kiki Andi Pati, 2020) เฉกเช่นเดียวกับบริบทของมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบไปด้วย ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่มีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่มากกว่าสองล้านคนและมืองค์กรทางศาสนาอิสลาม คือ สำนักจุฬาราชมนตรี โดยตำแหน่งประมุข จุฬาราชมนตรี เป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย และเป็นตำแหน่งฝ่ายมุสลิมให้ข้อปรึกษาด้านศาสนาอิสลามแก่รัฐบาลไทย นอกจากนั้น ยังมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในด้านการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม

จากผลกระทบการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 นับแต่เดือนมีนาคม 2563 อินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตมากที่สุดในอาเซียน (ข้อมูล ณ พ.ย.2563) ซึ่งส่งผลกระทบกับชนชั้นล่างที่เป็นผู้ใช้แรงงาน ทำให้ชาวอินโดนีเซียตกงานกว่า 2 ล้านคน และมีประชาชนกลับเข้าสู่เส้นความยากจนประมาณ 4.9 ล้านคน และทำให้เศรษฐกิจ อินโดนีเซียในไตรมาสที่ 3/2563 เข้าสู่ภาวะถดถอยทางเทคนิคเป็นครั้งแรกในรอบ 20 ปี (Aisyah, 2019). อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดเริ่มมีแนวโน้มลดลง หลังจากอินโดนีเซียบังคับใช้มาตรการคุมเข้มทางสังคมขนาดใหญ่ (PSBB) อย่างเข้มงวด จนสามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคให้ลดลงและลดอัตราการเสียชีวิตให้น้อยลงไปได้สำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภาวะการแพร่ระบาดอย่างหนักตั้งแต่ต้นปี 2563 จนมาถึงปลายปี 2564 ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดกับกลุ่มหรือภาวะเปราะบาง (vulnerability) ในอินโดนีเซีย กลุ่มเปราะบางที่สำคัญ อันเกิดจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในอินโดนีเซีย ประกอบไปด้วยกลุ่มที่หลากหลาย กล่าวคือ คนยากจน ผู้สูงอายุ และแรงงาน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตมาก อันดับหนึ่ง คือ ระบบสาธารณสุขยังไม่เป็นระบบ บริการทางสาธารณสุขและระบบประกันสุขภาพก็ยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล มีคนอีกไม่น้อยที่เข้าไม่ถึงประกันสุขภาพ เช่น กลุ่มคนยากจน กลุ่มคนชายขอบ หรือกลุ่มคนที่ไม่มีบัตรประชาชน อันดับสอง คือรัฐบาลกลางอินโดนีเซีย รัฐบาลออกมาตรการรับมือก่อน

ข้างล่าง และปฏิบัติได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าใดนักในช่วงเริ่มต้น

อย่างที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น อินโดนีเซียมีประชากรมุสลิมเป็นจำนวนมากและกลุ่มเหล่านี้เต็มไปด้วยความหลากหลายของวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามจะเป็นศาสนาหลักของประเทศ ศาสนาและวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อปัญหาการแพร่ระบาดของ COVID-19 เนื่องจากคนอินโดนีเซียจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่มีความเสี่ยงค่อนข้างสูงในการสัมผัสหน้าตาและร่างกาย เช่น การรับประทานอาหารที่ส่วนใหญ่ยังคงใช้มือแทนการใช้ช้อนส้อม การทักทายด้วยการจับมือและชนแก้ม ทำให้การแพร่เชื้อหรือรับเชื้อง่ายขึ้น รวมถึงวิถีชีวิตอื่น ๆ ที่มักจะต้องใกล้ชิดกัน ดังนั้น ศาสนาและวัฒนธรรม กลายเป็นจุดเปราะบางมากที่สุดของอินโดนีเซีย โดยเฉพาะประเด็นเรื่องศาสนา ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญของรัฐบาลในการรับมือกับการแพร่ระบาดอย่างหนักของโรคติดเชื้อโควิด 19 (COVID-19 Pandemic) อันเนื่องมาจากจุดเปลี่ยนสำคัญของแพร่ระบาดในอินโดนีเซียคือ การเคลื่อนย้ายช่วงเดือนรอมฎอน (Ramadan exodus) กล่าวคือ นับแต่การเริ่มต้นการแพร่ระบาดในเดือนมีนาคม 2020 สถิติการติดเชื้อจะเพิ่มสูงขึ้นในช่วงการเคลื่อนย้ายระหว่างเทศกาลทางศาสนา ตั้งแต่เดือนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิม นั่นคือ เดือนรอมฎอน จนถึงช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองหลังเดือนรอมฎอน ช่วงเวลาเหล่านี้สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นการก้าวกระโดดของจำนวนผู้ติดเชื้อในประเทศ ทำให้เกิดเป็นคลัสเตอร์ต่าง ๆ จำนวนมาก จนไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้นำไปสู่การติดเชื้อมากกว่า 3 ล้านคน ดังนั้นการรับมือของรัฐบาลอินโดนีเซียจึงต้องพุ่งไปยังการควบคุมการแพร่ระบาดในกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเข้มงวด ทำให้วิถีชีวิตของชาวอินโดนีเซียเปลี่ยนแปลงไป ไม่ใช่เฉพาะต่อชาวมุสลิมเท่านั้น ยังรวมถึงชาวคริสต์ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอินโดนีเซียอีกด้วย ในอีกด้านหนึ่งกลุ่มคนมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ต้องปรับตัวเพื่อเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อนี้ไม่แตกต่างไปจากอินโดนีเซีย อันเนื่องมาจากมีพื้นที่ความเชื่อทางศาสนาที่

เหมือนกันจึงมีวิถีชีวิตที่คล้ายกัน เช่น การประกอบพิธีทางศาสนาและดารเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวการจัดการหลังความตาย นั่นคือการจัดการศพวิธีใหม่ที่อยู่ในกรอบของศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง วัตรปฏิบัติเหล่านี้เป็นผลจากการปรับตัวของกลุ่มคนเพื่อให้อยู่รอดจากการแพร่ระบาดของโรคที่ไม่อาจจะก้าวข้ามได้

การดำเนินชีวิตแบบใหม่ภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า New Normal ถูกนำมาใช้ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในหลายประเทศ รวมถึงอินโดนีเซียด้วย ผ่านมาตรการทางสังคมที่กำกับโดยรัฐบาลและองค์กรทางศาสนาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและรับมือกับการระบาดของ COVID-19 ดังนั้นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวอินโดนีเซียที่ถูกกำกับผ่านมาตรการทางสาธารณสุข ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตที่มีหลักการศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวมุสลิมที่ต้องปรับเปลี่ยนการร่วมกิจกรรมทางศาสนา การละหมาดในบ้าน การร่วมละหมาดในมัสยิดท่ามกลางมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม นอกจากนี้ ยังรวมถึงชาวคริสต์ในอินโดนีเซียที่ต้องปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมในกิจกรรมทางศาสนาด้วย ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นการเรียนรู้ชีวิตของกลุ่มคนทางศาสนาที่เป็นจุดเปราะบางในสังคมอินโดนีเซีย อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ผ่านเรื่องของกลุ่มคนทั้งชาวมุสลิมที่ท่ามกลางการจัดระเบียบวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ต้องอยู่ภายใต้มาตรการทางสังคมและสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 กับวิถีมุสลิมในอินโดนีเซีย

การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 เกิดขึ้นต่อเนื่องทั่วโลก โดยที่อินโดนีเซียยังไม่มีกรณีพบผู้ติดเชื้อรายแรกของประเทศ ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์และไทยเริ่มมีการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงนับตั้งแต่เดือนมกราคม 2019

จนกระทั่งประธานาธิบดีโจโกวีของอินโดนีเซียได้ออกมายืนยันว่าพบผู้ติดเชื้อรายแรกของประเทศ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2020 ซึ่งเป็นครูสอนเต้นรำในเมือง Depok ทางตะวันตก โดยเชื่อว่าเป็นการติดเชื้อจากชาวญี่ปุ่นที่สัมผัสใกล้ชิดในคลาสเรียน ทางอินโดนีเซียแจ้งว่าการเกิดขึ้นของการระบาดของรายนี้ นับว่าเป็นการติดเชื้อรายแรกและต่อเนื่องจนถึงสถานการณ์ล่าสุด วันที่ 10 กันยายน 2021 มีผู้ติดเชื้อ COVID-19 ในประเทศอินโดนีเซียมากกว่า 3 ล้านราย ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Setiati, 2020) โดยมีโหมโรงสถานการณ์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

- **30 กุมภาพันธ์ 2020:** องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินของการแพร่ระบาดของติดเชื้อ COVID-19 ในหลายประเทศทั่วโลก
- **2 มีนาคม 2020:** อินโดนีเซียพบผู้ติดเชื้อ COVID-19 รายแรก ซึ่งเป็นครูสอนเต้นรำในเมือง Depok ทางตะวันตกซึ่งเป็นเมืองทางใต้ของจาการ์ตา หน่วยงานสาธารณสุขอินโดนีเซียเชื่อว่าเป็นการติดเชื้อจากชาวญี่ปุ่นที่สัมผัสใกล้ชิดในคลาสเรียนที่ร้านอาหารซึ่งมีผู้คนรวมตัวกันจำนวนมาก
- **11 มีนาคม 2020:** เริ่มทำการทดสอบตรวจหาเชื้อไวรัสกับผู้ที่มีความเสี่ยงสูงภายในประเทศ เริ่มมีการเพิ่มขึ้นของตัวเลขผู้ติดเชื้อ และพบผู้เสียชีวิตจาก COVID-19 รายแรกในประเทศ ซึ่งเป็นผู้ป่วยสัญชาติอังกฤษอายุ 53 ปี เสียชีวิตในโรงพยาบาลเกะบาหลี ในขณะเดียวกัน องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้การแพร่ระบาดของ COVID-19 เป็นการระบาดใหญ่และร้ายแรง (Pandemic)
- **13 มีนาคม 2020:** ประธานาธิบดีอินโดนีเซียออกกฎหมายเพื่อควบคุมการแพร่ระบาด COVID-19 เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการด้านสาธารณสุข
- **19 มีนาคม 2020:** สำนักงานตำรวจอินโดนีเซีย ประกาศห้ามชุมนุม ร่วมกิจกรรมกลุ่มทั้งในที่สาธารณะและชุมชน และมีนโยบายงดการปฏิบัติศาสนกิจ

ชั่วคราว

- **31 มีนาคม 2020:** ประธานาธิบดีออกกฎหมายเพื่อประกาศเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขของ COVID-19
- **7 เมษายน 2020:** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ประกาศใช้มาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซีย ชื่อว่า Large Scale Social Restrict หรือเรียกว่า PSBB ครั้งแรกในพื้นที่เมืองหลวงจาร์กาต้า
- **11 เมษายน 2020:** นโยบายการจำกัดทางสังคม PSBB ได้ถูกนำมาใช้ในเมืองอื่น ๆ ในอินโดนีเซียเพิ่มเติม เช่น เมือง Bekasi Bogor และ Depok
- **24 เมษายน 2020:** ภายใต้มาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซีย PSBB ได้ออกข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อปฏิบัติและข้อแนะนำของการปฏิบัติศาสนกิจแก่ประชาชน โดยเน้นย้ำวิธีการปฏิบัติศาสนกิจในช่วงการถือศีลอดหรือเดือนรอมฎอนของชาวมุสลิมทั่วโลก โดยช่วงรอมฎอนจะครอบคลุมระยะเวลาตั้งแต่ 23 เมษายน – 24 พฤษภาคม 2563
- **17 พฤษภาคม 2020:** มีคำสั่งห้ามเดินทางออกนอกพื้นที่ และรณรงค์ให้ประชาชนไม่ให้กลับบ้าน (Mudik) เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค ในขณะที่สถานการณ์การแพร่ระบาดทำให้ทารกน้อยซึ่งเป็นผู้ป่วยที่อายุน้อยที่สุดได้เสียชีวิตแล้วที่โรงพยาบาล Bahteramas Regional General ในเมือง Kendari ของอินโดนีเซีย
- **19 พฤษภาคม 2020:** รัฐบาลกลางออกมาตรการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติศาสนกิจและละหมาดที่บ้านในช่วงวันเฉลิมฉลองตรุษอิดิลฟิตรี (Eid-Fitr Prayer at Home)
- **24 พฤษภาคม 2020:** วันเฉลิมฉลองตรุษอิดิลฟิตรี หลังจากผ่านพ้นช่วงเดือนถือศีลอด ยังคงมีผู้ติดเชื้อ COVID-19 รวมทั้งสิ้น 26,473 ราย ทำให้เมือง

หลวงอย่างจากการตามีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้น 500 ราย

- **3 มิถุนายน 2020:** เริ่มนโยบายการกักตัวบุคคลภายนอก (Local Quarantine) ที่เดินทางเข้าพื้นที่เสี่ยงสูง (Red Zone)
- **4 มิถุนายน 2020:** รัฐบาลกลางอินโดนีเซีย ประกาศใช้มาตรการทางสังคมครั้งใหญ่ โดยให้มีการล็อกดาวน์และใช้มาตรการทางสาธารณสุขอย่างเข้มข้น แต่ดูเหมือนว่าจะไม่ได้รับการตอบรับที่ดีจากประชาชนนัก อาจกล่าวได้ว่าเป็นมาตรการที่นำไปสู่หายนะของอินโดนีเซีย เนื่องจากยังมีการเพิ่มขึ้นของผู้ติดเชื้อโควิด 19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- **1 กรกฎาคม 2020:** ประกาศขยายเวลาการใช้มาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซีย PSBB ไปอีกสามสัปดาห์
- **20 กรกฎาคม 2020:** รัฐบาลกลางรณรงค์ให้ความรู้แก่สถานปฏิบัติศาสนกิจหรือมัสยิดในเมืองต่าง ๆ ต้องทำตามคำแนะนำทางสาธารณสุขในการควบคุมการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในขณะที่ทำการละหมาดในมัสยิด
- **28 กรกฎาคม 2020:** ก่อนวันเฉลิมฉลองตรุษอิดิลอัฎฮา หรือการที่ต้องมารวมตัวปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันที่มัสยิด ทางรัฐบาลจึงขอความร่วมมือให้ปฏิบัติศาสนกิจที่บ้านแทน
- **13 สิงหาคม 2020:** สถานะเตียงในโรงพยาบาลทั่วประเทศครอบคลุมกว่า 60 เปอร์เซ็นแล้ว
- **14 สิงหาคม 2020:** ประกาศขยายเวลาการใช้มาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซีย PSBB ไปอีกเป็นครั้งที่ 4
- **26 สิงหาคม 2020:** ผู้ได้รับการตรวจหาเชื้อมากกว่า 2,239,642 ราย โดยตรวจพบผู้ติดเชื้อรายใหม่รวม 2,743 ราย ทำให้มีผู้ติดเชื้อ COVID-19 รวมทั้ง

สิ้น 174,796 ราย จากสถิติพบว่าในระยะเวลา 4 เดือน มีผู้ป่วยเพิ่มจาก 26,473 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 174,796 ราย ในเดือนนี้ยังมีแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์เสียชีวิตมากกว่า 100 รายในพื้นที่เมืองเมดานและเกาะชวา

- **9 กันยายน 2020:** กระทรวงสาธารณสุขอินโดนีเซีย ประกาศสถานะของเตียงผู้ป่วยหนักในประเทศรองรับไปแล้ว 70 เปอร์เซ็นต์
- **12 กันยายน 2020:** เกิดกลุ่มการแพร่เชื้อ COVID-19 กลุ่มใหม่ เรียกว่า Semarang Cluster โดยพบผู้ติดเชื้อ 18 คนในคราวเดียวซึ่งเป็นพื้นที่ในชวากลาง และเดือนกันยายน อินโดนีเซียมีผู้ได้รับการตรวจหาเชื้อมากกว่า 3,321,898 ราย โดยตรวจพบเชื้อรายใหม่รวม 4,284 ราย ทำให้มีผู้ติดเชื้อโควิด 19 รวมทั้งสิ้น 287,008
- **14 กันยายน 2020:** รัฐบาลยกระดับการใช้มาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซียทั่วประเทศ (Stricter PSBB Restriction) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองหลวงจาร์กาต้า
- **15 ตุลาคม 2020:** พื้นที่ชวากลางมีผู้ติดเชื้อรักษาหายเป็นจำนวน 2,223 รายใน 24 ชั่วโมง จัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถรักษาหายได้มากที่สุดในอินโดนีเซีย
- **1 ธันวาคม 2020:** กระทรวงสาธารณสุขของอินโดนีเซียรายงานสถิติโรค COVID-19 ว่าสถิติผู้ติดเชื้อในรอบ 24 ชั่วโมงของวันที่ 16 มกราคม 2021 เพิ่มขึ้นอย่างน้อย 896,642 คน โดยมีการยืนยันผู้ป่วยใหม่ 14,224 คน ถือเป็นสถิติรายวันสูงสุด นับตั้งแต่มีการยืนยันผู้ติดเชื้อคนแรก
- **13 มกราคม 2021:** รัฐบาลกลางอินโดนีเซียประกาศเริ่มต้นฉีดวัคซีนซิโนแวคแรกให้กับกลุ่ม 1 ประกอบไปด้วยบุคลากรทางการแพทย์และผู้เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุขทุกคน โดยเริ่มใช้วัคซีน Sinovac
- **26 มกราคม 2021:** มียอดผู้ติดเชื้อสะสมเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 1,012,350 ราย และมี

จำนวนผู้เสียชีวิตสะสมอยู่ที่ 28,468 ราย หลังจากในวันเดียวกันนี้อินโดนีเซีย มีผู้ติดเชื้อรายใหม่เพิ่มขึ้นมา 13,094 ราย และมีผู้เสียชีวิตเพิ่มอีก 336 ราย นับเป็นชาติลำดับที่ 19 ที่มีผู้ติดเชื้อทะลุ 1 ล้านคน และเป็นชาติแรกในภูมิภาคอาเซียน

- **4 กุมภาพันธ์ 2021:** เริ่มการฉีดวัคซีนให้กับคนวัยทำงานเป็นกลุ่มต่อจากกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ และจะเริ่มอนุญาตให้ใช้วัคซีน Sinovac กับกลุ่มผู้สูงอายุ
- **9 มีนาคม 2021:** สำนักงานอาหารและยาประเทศอินโดนีเซีย (BPOM) มีมติอนุญาตให้มีการใช้วัคซีน AstraZeneca เพื่อฉีดให้กับประชาชนชาวอินโดนีเซีย
- **13 มีนาคม 2021:** อินโดนีเซียสามารถฉีดวัคซีนให้กับประชาชนมากกว่า 3 ล้านโดส
- **4 เมษายน 2021:** ผู้สูงอายุในประเทศอินโดนีเซียได้รับวัคซีนแล้ว 52 เปอร์เซ็นต์
- **7 เมษายน 2021:** รัฐบาลประกาศข้อปฏิบัติในช่วงเดือนถือศีลอดประจำปี 2564 เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติในช่วงเดือนนี้ โดยครอบคลุมตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน – 12 พฤษภาคม 2564
- **19 เมษายน 2021:** เนื่องจากระยะเวลาที่ใกล้เข้าช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองตรุษอิติลพัตรีในวันที่ 14 พฤษภาคม ทางรัฐบาลกลางจึงประกาศข้อกำหนดให้ประชาชนเดินทางออกนอกพื้นที่ที่ตามนโยบายห้ามกลับบ้าน (Mudic Bon Policy)
- **29 พฤษภาคม 2021:** รัฐบาลกลางประกาศฉีดวัคซีนให้แก่บุคคลทั่วไป ซึ่งจะมีการกระจายฉีดทั่วประเทศ โดยคาดการณ์ว่าจะสามารถฉีดได้สูงสุดวันละ 1 ล้านโดส

- 12 มิถุนายน 2021: ชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ประเทศอินโดนีเซียได้รับอนุญาตให้ฉีดวัคซีน
- 1 กรกฎาคม 2021: มีผู้ติดเชื้อทั้งหมด 2 ล้านคน เสียชีวิต 53,116 ซึ่งเป็นจำนวนสูงที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) โดยมีการติดเชื้ออย่างหนักพื้นที่เกาะชวา ไม่ว่าจะเป็นชวากลาง ชวาตะวันตก เนื่องจากด้วยคลัสเตอร์ของโรงงานและอุตสาหกรรม
- 3 กรกฎาคม 2021: รัฐบาลกลางอินโดนีเซียประกาศใช้มาตรการควบคุมทางสังคมฉบับใหม่ PPKM มีระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 3 กรกฎาคม – 16 สิงหาคม 2564
- 15 กรกฎาคม 2021: ประชากรอินโดนีเซีย 74 ล้านคนได้รับวัคซีนป้องกัน COVID-19
- 19 กรกฎาคม 2021: มีการระบาดอย่างหนักในเมืองใหญ่ของอินโดนีเซีย ประกอบกับระบบสาธารณสุขทั้งในส่วน of รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นล่มสลาย ไม่สามารถรับผู้ป่วยติดเชื้อได้อีกต่อไป ส่งผลให้ผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่ต้องรักษาตัวที่บ้าน (Home Isolation)
- 26 สิงหาคม 2021: ผู้ติดเชื้อในประเทศเริ่มเข้าสู่ภาวะคงที่ และทางรัฐบาลกลางมีนโยบายและมาตรการจำกัดทางสังคมที่เข้มข้นขึ้น โดยเร่งแก้ปัญหาระบบสาธารณสุขให้สามารถรองรับผู้ติดเชื้อให้มากที่สุด

การนำเสนอข้อมูลใหม่มีลักษณะการค้นที่สำคัญข้างต้น มีความสำคัญกับการแสดงถึงระยะเวลาของการแพร่ระบาดกับการปรับตัวของกลุ่มคนชาวมุสลิม จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ช่วงระยะต้นของการแพร่ระบาดนั้นมีแนวโน้มการติดเชื้อค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มใหญ่ ๆ ตามวิถีมุสลิมช่วงต้นปี 2021

ที่มียอดผู้ติดเชื้อเกิน 1 ล้านคนเป็นประเทศในเอเชีย และมีการติดเชื้อระลอกใหม่อีกครั้งในช่วงการเคลื่อนย้ายประชากรจำนวนเช่นเดียวกันในปีเดียวกัน จนถึงช่วงการนำมาตรการขั้นเด็ดขาดมาปรับใช้อย่างเคร่งครัดในปลายเดือนสิงหาคม จำนวนผู้ติดเชื้อถึงน้อยลงและคงที่อยู่ในช่วงที่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ การประมวลผลและวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นยังสามารถอธิบายถึงบริบทของอินโดนีเซียในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านสาธารณสุข

ห้วงเวลาในการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของการติดเชื้อ COVID-19 รัฐบาลกลางอินโดนีเซียได้มีหน่วยเฉพาะกิจสำหรับการจัดการ COVID-19 จากส่วนกลางสู่ระดับภูมิภาคเพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานระหว่างกัน หน่วยงานเฉพาะกิจนี้จะเกี่ยวข้องกับทุกองค์ประกอบในวงกว้างตั้งแต่ระดับกระทรวง ตำรวจ กองทัพ ไปจนถึงอาสาสมัครและองค์กรชุมชนต่าง ๆ มีการจัดตั้งกองกำลังเฉพาะกิจด้านโควิดในโรงเรียน วิทยาลัย และสำนักงาน นอกจากนี้ รัฐบาลชาวอินโดนีเซียยังได้ออกมาตรการควบคุมข้อจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ (PSBB) และข้อจำกัดของกิจกรรมเฉพาะของภูมิภาค (PPKM) มาตรการควบคุม PPKM จะมีตัวบ่งชี้ตามระดับของเงื่อนไขในแต่ละพื้นที่ตั้งแต่ระดับเล็กไปจนถึงระดับวิกฤต (Ananda, 2020)

กระทรวงสาธารณสุขอินโดนีเซีย ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการติดตามทดสอบ และดูแลการจัดการวัคซีน เมื่อเจอผู้ติดเชื้อจาก COVID-19 ก็จะถูกติดตามอย่างน้อย 5 คนที่สัมผัสโดยตรงกับผู้ติดเชื้อ หากผลการตรวจสอบผลเป็นลบหรือไม่ติดเชื้อก็จะได้รับการฉีดวัคซีน หากผลเป็นบวกหรือติดเชื้อ ก็จะได้รับรักษาและติดตามผู้สัมผัสใกล้ชิดทันที เมื่อมีผู้ติดเชื้อมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง กระทรวงสาธารณสุขได้พิจารณาบุคลากรเพื่อติดตามระดับชุมชน เพื่อให้เจ้าหน้าที่

สาธารณสุขสามารถมุ่งเน้นไปที่การตรวจเชื้อและจัดหาวัคซีนได้มากขึ้น

การฉีดวัคซีนในอินโดนีเซียดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป การฉีดวัคซีนระยะแรกสำหรับผู้นำภาครัฐและผู้นำชุมชน โดยเริ่มแรกเริ่มฉีดให้แก่ประธานาธิบดี สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี ผู้ว่าการ และผู้นำภูมิภาคอื่น ๆ ในระยะแรกนี้ยังรวมถึงเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทหาร ตำรวจ และบริการสาธารณะ ส่วนการฉีดวัคซีนระยะที่สอง จะจัดสรรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะ คนทำงาน และผู้สูงอายุ และระยะที่สามมีไว้สำหรับวัยรุ่นและนักเรียน การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ติดเชื้อส่งผลให้ประชาชนต้องการรับวัคซีนเป็นจำนวนมากขึ้น และอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความต้องการวัคซีนมากขึ้นในอินโดนีเซียคือมาตรการการจำกัดทางสังคมและมาตรการทางสาธารณสุขที่เคร่งครัด เนื่องจากพื้นที่สาธารณะ ร้านอาหาร ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกสามารถเข้าถึงได้เฉพาะผู้ที่มิใช่รับรองการฉีดวัคซีนเท่านั้น

โรงพยาบาลรัฐบาลและเอกชนในอินโดนีเซียประสบปัญหาในการรักษาผู้ติดเชื้อ COVID-19 เนื่องจากมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถรองรับเตียงในโรงพยาบาลได้ รัฐบาลจึงแนะนำให้ประชาชนที่เป็นผู้ติดเชื้อรักษาตัวที่บ้านโดยวิธีแยกตัวออกจากกัน (Home Isolation) หากผู้ที่กักตัวเองปฏิบัติตนเองให้เกิดความเสี่ยงที่จะนำไปแพร่ต่อคนในครอบครัว จะทำให้เกิดการแพร่ระบาดต่อกันในวงกว้าง จนถึงขั้นทำให้บุคคลในครอบครัวเสียชีวิตได้ ในการตอบสนองต่อปัญหานี้ ศูนย์สุขภาพชุมชน (Puskesmas) ในฐานะหน่วยบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานได้ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่ต้องกักตัวเอง และสนับสนุนยา การขนส่ง และวิธีการจัดการกับอาการของผู้ติดเชื้อ

ด้านเศรษฐกิจ

การระบาดอย่างหนักของ COVID-19 ยังส่งผลกระทบต่ออัตราการว่างงานในอินโดนีเซีย อ้างอิงจากรายงานในปี 2019-2020 ก่อนการมีการแพร่ระบาดใหญ่

อินโดนีเซียมีปัญหาอัตราการว่างอยู่ในระดับที่สูงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กล่าวได้ว่ามีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นสาเหตุด้วย เช่น ปัจจัยทางวัฒนธรรม จรรยาบรรณในการทำงาน ทักษะการทำงานที่ยังต่ำอยู่จนคนไม่ได้มีโอกาสเข้าสู่งาน ด้านอุตสาหกรรม การบริการ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ในกรณีของบริษัทท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับการปิดกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทท่องเที่ยวสำหรับการแสวงบุญสำหรับชาวมุสลิมที่ต้องเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะห์ การมีอยู่ของนโยบายการเว้นระยะห่างทางสังคมและข้อจำกัดในการเดินทางระหว่างประเทศทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการด้านการเดินทางลดจำนวนพนักงานหรือเปลี่ยนไปสู่ธุรกิจอื่น ๆ

เมื่อธุรกิจในภาคส่วนต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าว รัฐบาลกลางอินโดนีเซียได้ออกนโยบายให้เงินอุดหนุนแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) รวมถึงการผ่อนปรนภาษีและนโยบายทางการเงินหลายประการ สนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลและโซเชียลมีเดียในการทำการตลาดและส่งเสริมการขายในช่วงการปิดประเทศนี้ นอกจากนี้ธนาคารกลางอินโดนีเซียให้ความช่วยเหลือธุรกิจขนาดกลางและจัดนิทรรศการผ่านระบบออนไลน์เสมือนจริงสำหรับเพื่อส่งเสริมธุรกิจในช่วงการแพร่ระบาดใหญ่ โดยส่งเสริมให้มีการขายในตลาดออนไลน์มากยิ่งขึ้น รัฐบาลกลางยังคงปรับนโยบายให้เหมาะสมเพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจมหภาคและสถาบันทางการเงิน และสนับสนุนความพยายามในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจต่อไป โดยทำตามขั้นตอนต่อไปนี้ ไม่ว่าจะเป็นดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนรูเปี้ยห์ต่อไปเพื่อรักษาเสถียรภาพอัตราแลกเปลี่ยนให้สอดคล้องกับปัจจัยพื้นฐานและกลไกของตลาด ดูแลรักษาระบบการชำระเงินและสนับสนุนโครงการของรัฐบาล เช่น โครงการ Government Transaction Electrification และอำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

ด้านสื่อสาร

สื่อกระแสหลักและสื่อท้องถิ่นในอินโดนีเซียมีหน้าที่นำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการระบาดของ COVID-19 เกี่ยวข้องกับเฉพาะกิจระดับชาติสำหรับ COVID-19 สื่อพยายามเชื่อมโยงรัฐบาลและสังคมในแง่ของนำเสนอข้อมูลข่าวสารในช่วงภาวะฉุกเฉินนี้ โดยสื่อมีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลจากรัฐบาลในเรื่องของการควบคุมการแพร่ระบาด การออกมาตรการทางสาธารณสุขต่าง ๆ รวมถึงมาตรการด้านวัคซีนด้วย

กลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการให้ข้อมูลเท็จคือกลุ่มที่ขาดทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy) ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลได้ง่ายจากข้อมูลหลอกลวงหรือผิดพลาดบนโซเชียลมีเดีย ปัญหานี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งจากการรับข่าวปลอมจากแหล่งต่าง ๆ จึงต้องมีสื่อสาธารณะที่จะสามารถเสนอข่าวสารอย่างเป็นทางการ ดังนั้น สื่อที่เป็นทางการต้องให้ข้อมูลต่อต้านข่าวปลอม และเสริมด้วยข้อมูลและข้อเท็จจริงที่ถูกต้องจากรัฐบาลหรือแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือได้

ด้านการศึกษา

ในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในอินโดนีเซีย นักเรียนในโรงเรียนประจำสอนศาสนาอิสลาม (Pesantren) ยังคงเรียนในโรงเรียนตามปกติ โรงเรียนประจำสอนศาสนาอิสลามเหล่านี้ตั้งอยู่ในพื้นที่เฉพาะและห่างไกลจากชุมชนทำให้ไม่มีความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรคติดต่อได้ง่าย และมีวิธีการรักษาโดยใช้สมุนไพรที่มีในชุมชน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนรัฐบาลหลายแห่งในพื้นที่ชนบทที่ยังคงดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบออฟไลน์หรือเรียนในห้องเรียน เช่น โรงเรียนบางแห่งในเกาะสุมาตรา ในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ โรงเรียนในพื้นที่ชนบทยังคงทำกิจกรรมในชั้นเรียนต่อไปท่ามกลางมาตรการทางสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด ผลกระทบของการแพร่ระบาดของ COVID-19 ส่งผลกระทบอย่างมากต่อครูในโรงเรียน

เอกชน ทำให้ครูหลายคนต้องถูกปรับลดเงินเดือนและอีกหลายคนถูกเชิญออกตำแหน่งครูในโรงเรียนเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดใหญ่ ได้แก่ ครูกีฬา และครูนอกหลักสูตร ทำให้หลายคนกำลังมองหาหนทางเลือกอื่นแทนอาชีพครู

ด้านประชาสังคม

ภาคประชาสังคมของอินโดนีเซียที่คำเรียกรวม ๆ ว่า Lembaga Swadaya Pengembang Masyarakat (LSPM) มีพัฒนาการและบทบาทที่ขับเคลื่อนสังคมมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน กลุ่มทางสังคมเหล่านี้ ได้แก่ องค์กรศาสนา องค์กรระดับชุมชน สมาคม สหกรณ์ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มสังคมสงเคราะห์ โดยกลุ่มทางสังคมในช่วงแรก เป็นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเองภายในกลุ่มจนกลายเป็นการแสดงบทบาทจิตอาสาในสังคมวงกว้าง จิตอาสาในสังคมอินโดนีเซียเป็นการเชื่อมโยงกับปรัชญาสำคัญที่ชาวชวาได้รับการอบรมมาเพื่อให้ยึดถือเป็นหลักในการทำงานและใช้ชีวิต ปรัชญาดังกล่าว คือ “Gotong Royong” ซึ่งหมายถึงสำนึกของการอยู่ร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งกัน เห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือกันและกัน และพัฒนาสังคมที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 วัฒนธรรม Gotong Royong ได้ถูกนำมาใช้ในการช่วยเหลือของประชาชนชาวอินโดนีเซียอย่างดั้นได้ชัด กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมนี้ได้นำไปสู่การช่วยเหลือของภาคประชาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีกด้วย

ผู้นำศาสนา เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและบุคคลที่มีอิทธิพลในสังคมอินโดนีเซียเมื่อต้องรับมือกับสถานการณ์การติดเชื้อ COVID-19 โดยผู้นำศาสนาได้รับความไว้วางใจเป็นอย่างมากจากประชาชนในชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ ของอินโดนีเซีย บทบาทของผู้นำศาสนามีความสำคัญมากในการกำกับดูแลชุมชนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการฉีดวัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศ ตัวอย่างเช่น ความสงสัยของชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในอินโดนีเซียมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัคซีน ว่าวัคซีนที่มีนั้นฮาลาลหรืออนุญาตตามหลักศาสนา

อิสลามหรือไม่ กล่าวได้ว่าประชากรชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม และหลายคนมีข้อกังวลว่าการฉีดวัคซีนจะฮาลาลหรือไม่ และแน่นอนว่าทุกคนสามารถที่จะตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของวัคซีน ดังนั้นจึงต้องใช้คำประกาศและคำแนะนำจากผู้นำศาสนาอิสลาม (Fatwa) ในการแก้ไขปัญหาการต่อต้านการฉีดวัคซีน เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในการที่รับวัคซีนและสามารถปฏิบัติตามหลักการอิสลามที่ถูกต้อง บทบาทของผู้นำศาสนาอีกประการหนึ่งคือการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวที่ต้องการคำแนะนำและการเสริมสร้างจิตใจให้มีความกล้าใจในการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดอย่างหนักในอินโดนีเซีย นอกจากนี้ผู้นำศาสนาต้องช่วยเหลืองานศพและการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาตามมาตรฐานด้านสุขภาพในช่วงการแพร่ระบาด เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติศาสนกิจในช่วงโรคระบาด

นอกจากผู้นำศาสนาแล้ว ในชุมชนยังมีผู้ที่บทบาทในการช่วยเหลือในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 นั่นคือผู้นำของชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนอาจมาจากผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือบุคคลผู้มีอำนาจในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมีวิธีการจัดการและรับมือกับการระบาดในชุมชนเป็นด่านแรก จึงต้องสร้างระบบในชุมชนเพื่อให้เกิดความสละสลวยและรับมือได้อย่างดี บทบาทของผู้นำชุมชนนับว่ามีจุดยืนที่แข็งแกร่งมากในชุมชน และผู้คนเคารพต่อคำแนะนำหรือแบ่งปันความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ดังนั้น ในระหว่างการระบาดใหญ่ การมีส่วนร่วมในนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลจึงมีความสำคัญมาก ผู้นำชุมชนเหล่านี้จะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดสิ่งที่รัฐบาลกลางต้องการสื่อสารและให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการรับมือและดูแลตนเองในช่วง COVID-19 ในอินโดนีเซีย ผู้นำชุมชนมักจะได้รับความเคารพจากสังคมมากกว่าหน่วยงานของรัฐ มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมเมื่อเทียบกับหน่วยงานของรัฐ ดังนั้นในบริบทของชุมชนตามภูมิภาคต่าง ๆ ผู้นำชุมชนเป็นกระบอกเสียงสำคัญในหารทำงานและทำหน้าที่ควบคุมดูแลการแพร่ระบาดในท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่

ในขณะเดียวกันในพื้นที่ชุมชนชนบทการรับมืออาจจะแตกต่างกันออกไป เนื่องจากการขาดการสนับสนุนที่ดีจากรัฐบาลกลางและการไม่สามารถรับมือการ

แพร่ระบาดอย่างหนักได้ เพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงการรับมือที่ดี จึงมีกลุ่มประชาสังคมหลายแห่ง เช่น กลุ่มสิทธิชุมชน กลุ่มกองทุนชะกาต และกลุ่มพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ร่วมกันทำการประเมินงานช่วยเหลือภาคสนามหลายครั้งในพื้นที่ชนบทและห่างไกลเพื่อการจัดระเบียบทางสังคม การป้องกันและควบคุมดูแล และการช่วยเหลือชุมชน โดยร่วมมือกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ห่างไกลเหล่านี้ มีการจัดตั้งโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนหลายโครงการ เช่น หน่วยควบคุมดูแลระดับหมู่บ้าน การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและการรักษา การสร้างโรงอาหารเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและประชาชนที่ได้รับผลกระทบจาก COVID-19 และยังทำงานร่วมกับรัฐบาลกลาง ในการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรับมือกับการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ให้สอดคล้องกับมาตรการของทางกระทรวงสาธารณสุข

ความเชื่อมโยงของสถานการณ์ COVID-19 ของอินโดนีเซีย

ภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงของสถานการณ์ COVID-19 ของอินโดนีเซีย

ภาพแสดงความเชื่อมโยงของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มในอินโดนีเซียกับการเผชิญหน้ากับการแพร่ระบาดของ COVID -19 มาตรการที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอของรัฐบาลในการบริหารจัดการวิกฤตโรคระบาด ตั้งแต่การตัดสินใจใช้มาตรการปิดเมือง การตรวจหาเชื้อ การรักษา ไปจนถึงการฉีดวัคซีน เนื่องจากรัฐบาลประเมินว่า สถานการณ์ไม่น่าจะรุนแรงมากนัก รัฐบาลจึงเลือกไม่ใช้มาตรการล็อกดาวน์แบบเข้มข้น รวมทั้งยังมีมาตรการที่ไม่ชัดเจน และใช้มาตรการต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทั้งหมดนี้สร้างความสับสนให้กับประชาชนและนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับการปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่า

ความปลอดภัยทางสุขภาพของประชาชน ในช่วงเดือนมกราคมนั้น ประชาชนบางส่วนไม่ค่อยให้ความสนใจในการฉีดวัคซีน เนื่องจากหลายสาเหตุ ตั้งแต่คนที่ไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัย และประสิทธิภาพของวัคซีนซิโนแวค บางคนยังเชื่อแบบสุดโต่งว่า โควิดไม่มีจริง เป็นเพียงแค่ข่าวปลอม ไปจนถึงคนที่เชื่อว่า โควิดคือกองทัพของพระเจ้าที่ส่งมาลงโทษ บางส่วนจึงไม่ยอมรับการรักษา เพราะเชื่อว่า การติดเชื้อเป็นเรื่องน่าอับอาย

สาเหตุที่อื่นโคโรนาเสียมียอดผู้เสียชีวิตจำนวนมาก เนื่องจากความแออัดและหนาแน่นของประชากร โดยเฉพาะในเกาะชวาที่มีประชากรกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศอาศัยอยู่ อีกทั้งบุคลากรทางการแพทย์และระบบสาธารณสุขอยู่ในภาวะเปราะบาง ขาดแคลนงบประมาณ ขาดอุปกรณ์ และบุคลากรทางการแพทย์ในการรักษา และฉีดวัคซีน รวมทั้งบุคลากรยังกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ จนพื้นที่ห่างไกลระบบสาธารณสุขสุขเข้าไม่ค่อยถึง

การจัดการวิกฤตโควิดของรัฐบาลเปิดให้เห็นว่า โครงสร้างทางการเมืองที่ผ่านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาในทศวรรษที่ 2000 เป็น ‘กระจายอำนาจแบบไม่กระจายอำนาจ’ โดยก่อนหน้าการระบาดระลอกเดลตา แต่ละจังหวัดมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกใช้มาตรการที่ต่างกัน บางจังหวัดล็อกดาวน์เข้มข้นกว่าเมืองหลวง อาจกล่าวได้ว่า มีการใช้อำนาจท้องถิ่นที่ค่อนข้างมาก แต่การระบาดระลอกล่าสุด การจัดการวัคซีนรวมศูนย์อยู่ที่จาการ์ตา รวมทั้งยังมีหลักการที่ไม่ชัดเจนในการจัดสรรไปในแต่ละจังหวัด อีกปัญหาเชิงโครงสร้างที่ถูกตีแผ่คือ ความอ่อนแอของระบบราชการผ่านระบบการจูงใจวัคซีนที่ต้องใช้เอกสารจำนวนมาก และความยากลำบากในการเข้าถึงบริการจากภาครัฐ เริ่มมีประชาชนบางส่วนโยกย้ายการเมืองแบบอำนาจรวมศูนย์ ซึ่งน่าจะทำให้รัฐบาลแก้ปัญหาได้เด็ดขาดกว่านี้

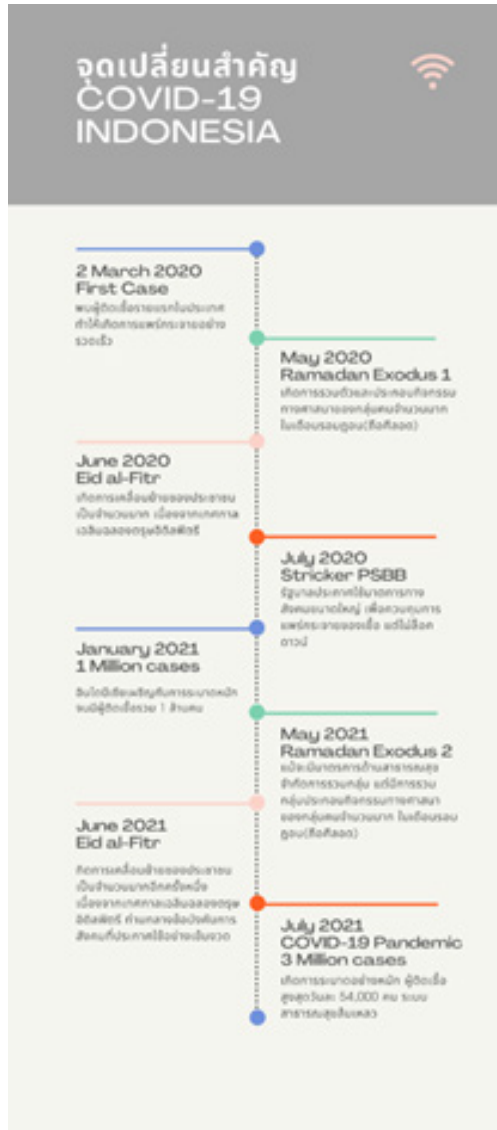
ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายผู้คนในช่วงเดือนรอมฎอน (Ramadan Exodus)

ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายผู้คนในช่วงเดือนรอมฎอน กล่าวได้ว่า จุดเปลี่ยนสำคัญของการยกระดับการแพร่ระบาดหนักของอินโดนีเซียเกิดขึ้นในช่วงที่เรียกว่า การเคลื่อนย้ายผู้คนในช่วงเดือนรอมฎอน มีส่วนสำคัญที่ทำให้การแพร่ระบาดของไวรัสในอินโดนีเซียอย่างหนัก แม้จะมีกฎระเบียบว่าด้วยการเว้นระยะห่างทางสังคม และข้อจำกัดการเดินทางออกนอกพื้นที่ของผู้ป่วยที่ได้รับการยืนยันในพื้นที่ กระนั้นชาวอินโดนีเซียจำนวนมากเพิกเฉยและต้องการกลับบ้านเกิดในช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองหลังเดือนถือศีลอด (อีดีลฟิตรี) ส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 ครั้งใหญ่ทั้งในเมืองหลวงจาการ์ตาและเมืองใกล้เคียง อีกทั้งกระจายไปยังไปยังภูมิภาคอื่น ๆ จนทำให้สถานพยาบาลที่ไม่อาจรองรับได้ จนจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

การแพร่ระบาดครั้งนั้น รัฐบาลอินโดนีเซียยังไม่ตระหนักและเตรียมรับมือ จนถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งประธานาธิบดีของอินโดนีเซียเองก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเดือนมีนาคม 2020 โดยหอคการค้าและอุตสาหกรรมชาวอินโดนีเซีย กลุ่มนักสิทธิมนุษยชน และจากพรรคการเมือง เนื่องจากขาดความโปร่งใสเกี่ยวกับข้อมูล COVID-19 โดยยืนยันที่จะไม่เปิดเผยรายละเอียดประวัติการเดินทางของผู้ป่วยที่ตรวจพบเชื้อ โดยให้เหตุผลว่า เพื่อลดความตื่นตระหนกและความไม่สบายใจของประชาชนทั่วไป ทำให้การรับมือยังไม่เกิดขึ้นทันทีทันใดในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน

ในช่วงนั้น รัฐบาลออกมาตรการรับมือค่อนข้างล่าช้า และปฏิบัติได้ไม่ดี ไม่มีประสิทธิภาพเท่าไร ทำให้ประชาชนสับสนและงงมากกว่า ควรจะปฏิบัติตนอย่างไรดี เพราะนโยบายของรัฐบาลไม่ชัดเจนว่าจะให้อยู่บ้านหรือไม่ หรือจะล็อกดาวน์ หลังจากนั้น เมื่อมีมาตรการที่เข้มงวดของรัฐบาลที่ออกมา หลังจากมีการ

ยืนยันผู้ติดเชื้อ COVID-19 เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีมาตรการล็อกดาวน์เมืองใหญ่ของอินโดนีเซีย และทำการปิดกั้นสถานที่ที่มีการระบาดหนักโดยการควบคุมและกำหนดขอบเขตโดยประธานาธิบดีให้เหตุผลของการใช้มาตรการที่เคร่งครัดนี้ว่าเป็นอำนาจที่ชอบธรรมของฝ่ายบริหาร และต้องการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อให้ดีที่สุด เนื่องจากในช่วงเมษายน 2020 เข้าสู่ช่วงเทศกาลที่สำคัญของชาวมุสลิมทั่วโลก นั่นคือ เทศกาลถือศีลอดในช่วงเดือนรอมฎอน ซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญของชาวมุสลิมในอินโดนีเซียเป็นอย่างมาก จึงได้รับแรงต่อต้านจากประชาชนในช่วงแรก จนต้องมีคำอธิบายจากแพทย์และผู้เชี่ยวชาญว่า มาตรการจำกัดการเดินทางและมาตรการทางสังคมต่าง ๆ มีความจำเป็นที่ต้องใช้ในช่วงนี้ และต้องมีควบคุมอย่างเข้มงวด เพื่อลดการระบาด ดังนั้น รัฐบาลท้องถิ่นในเมืองต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามรัฐบาลกลางในเรื่องมาตรการดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ภาพที่ 2 จุดเปลี่ยนของการแพร่ระบาดของ COVID-19 อินโดนีเซีย

จุดแข็งของนโยบายการจำกัดด้านสังคมของอินโดนีเซีย

การที่รัฐบาลได้ออกมาตรการจำกัดทางสังคมขนาดใหญ่ของอินโดนีเซีย ฉบับใหม่ที่เรียกว่า PSBB ถึงแม้ได้รับการวิพากษ์ว่าเป็นมาตรการที่เข้มงวด แต่กล่าวได้ว่าเป็นจุดแข็งที่สำคัญที่นโยบายรัฐถูกนำไปใช้อย่างครอบคลุมทั่วภูมิภาคของประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งรวมถึงรัฐบาลท้องถิ่นในเมืองต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามและพยายามปรับนโยบายจากรัฐบาลกลางเหล่านี้ให้เข้ากับบริบทในแต่ละเมือง แต่ละพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคชาวตะวันตก ชาวกลาง ต่างก็มีมาตรการที่แตกต่างบนพื้นฐานของการควบคุมมาจากรัฐบาลกลาง จึงสร้างความชัดเจนของหน้าที่ความรับผิดชอบ และดูแลบริการสาธารณสุขได้อย่างตรงจุดมากขึ้น ในช่วงหลังที่มีการแพร่ระบาดมากขึ้นแต่อยู่ในช่วงที่ยังควบคุมได้ ผลกระทบการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 อินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตมากที่สุดในอาเซียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชนชั้นล่างที่เป็นผู้ใช้แรงงาน ทำให้ชาวอินโดนีเซียตกงานกว่า 2 ล้านคน และมีประชาชนกลับเข้าสู่เส้นความยากจนประมาณ 4.9 ล้านคน และทำให้เศรษฐกิจอินโดนีเซียเข้าสู่ภาวะถดถอย

การรับมือของรัฐบาลอินโดนีเซียต่อการแพร่ระบาดของ COVID-19 มีความล่าช้า นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้อินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตมากมาจากหลายปัจจัยอันดับหนึ่ง คือ ระบบสาธารณสุขยังไม่เป็นระบบบริการทางสาธารณสุขและระบบประกันสุขภาพก็ยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล มีคนอีกไม่น้อยที่เข้าไม่ถึงประกันสุขภาพ การขาดการจัดการที่ดีของระบบสาธารณสุขของอินโดนีเซีย เป็นปัจจัยสำคัญและเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ทำให้การรับมือกับ COVID-19 ล้มเหลว โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง 1 ล้านรายภายในระยะเวลาไม่ถึง 1 ปี

มีสำนักข่าวหลายสำนักตั้งข้อสังเกตว่า ระบบการตรวจคัดกรองของอินโดนีเซียมีความผิดพลาดในการรายงานตัวเลขผู้ติดเชื้อ อันเนื่องมาจากการตรวจคัดกรองที่ขาดแคลนอุปกรณ์และขาดทรัพยากรบุคคลในการทำหน้าที่ในช่วงแรกของการติด

เชื้อ รวมถึงระบบสาธารณสุขที่ไม่เอื้ออำนวยต่อกลุ่มคนเปราะบางในประเทศ ทำให้ระบบสาธารณสุขไม่ครอบคลุมคนทั้งหมดในประเทศ จะเห็นได้ว่าระบบการคัดกรองรายงาน โดยผ่านกระทรวงสาธารณสุขยังไม่สามารถควบคุมและสั่งการได้ทุกภูมิภาคของประเทศ

ดังนั้น ระบบสาธารณสุขและการบริการสุขภาพในอินโดนีเซีย เป็นจุดอ่อนสำคัญที่ทำให้การแพร่ระบาดของเชื้อโรค COVID-19 ในอินโดนีเซียแพร่กระจายมากขึ้น และมีตัวเลขผู้ติดเชื้อสูงกว่าสามล้านคน และยังสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรบุคคลด้านสาธารณสุขที่ขาดแคลนอุปกรณ์ทางการแพทย์ด้วย ในขณะที่การออกนโยบายจำกัดทางสังคมออกมาในช่วงท้ายของการระบาดหนัก เป็นจุดแข็งสำคัญที่ทำให้สามารถควบคุมการระบาดอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนสามารถควบคุมการระบาดให้ลดลงและลดจำนวนผู้เสียชีวิตที่มีมากกว่าพันคนลงได้ ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลอินโดนีเซียยังคงประกาศใช้มาตรการจำกัดทางสังคมอยู่ แต่มีการปรับเปลี่ยนระดับความเข้มข้นของการบังคับใช้แตกต่างกันไปตามพื้นที่และเขตการปกครอง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการเปิดประเทศในอนาคต

บทบาทขององค์กรทางศาสนาอิสลามในสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19

ในช่วงเริ่มต้นของการระบาดใหญ่นี้ ชุมชนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานด้านมนุษยธรรมต่าง ๆ (NGO) เพื่อรวบรวมเงินบริจาคเพื่อจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่สำคัญ หน้ากากอนามัย รวมถึงอาหารอีกด้วย ในช่วงต้นปี 2019 สถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา เช่น สถาบันชะกาต ซึ่งเป็นหน่วยงานเก็บรวบรวมเงินที่ได้รับจากผู้ที่ต้องบริจาคเงินตามหลักการศาสนาอิสลาม ทางสถาบันได้รวบรวมเงินทุนอย่างแข็งขันเพื่อจุดประสงค์ในการส่งมอบความช่วยเหลือให้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในโรงพยาบาลและคลินิก

ต่าง ๆ นอกจากชุมชนแล้ว บทบาทขององค์กรทางศาสนายังมีผลต่อการปรับตัว และรับมือกับ

สภาอุลามาแห่งอินโดนีเซีย (MUI) ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านอิสลามระดับสูงสุดของประเทศ พบว่า การตอบสนองของชุมชนศาสนาต่อนโยบายของรัฐบาลในอินโดนีเซียนั้นมีหลากหลาย โดยชาวมุสลิมอยู่ภายใต้กฎหมายชารีอะห์ (กฎหมายอิสลามสูงสุด) กำหนดให้สภาผู้นำศาสนาอิสลามในประเทศอินโดนีเซีย ต้องออกคำตัดสินชี้ขาด (fatwa) ซึ่งถือว่าเป็นที่สิ้นสุด มีข้อห้ามไม่ให้มีการชุมนุมในการปฏิบัติศาสนกิจที่เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก โดยมีมุสลิมจำนวนหนึ่งที่ต่อต้านนโยบายนี้ตั้งแต่แรก ท้ายที่สุด ก็ต้องปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว ในด้านของชาวคริสต์ในอินโดนีเซียก็มีหน่วยงานกลางด้านคริสตจักร เชิญชวนให้ชาวคริสต์ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลที่ให้การไปโบสถ์และรวมตัวจำนวนมาก โดยชาวคริสต์ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ มีเพียงบางส่วนที่ยังมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่โบสถ์ (จรัญ มะลูลีม, 2559)

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีมาตรการที่เคร่งครัดจึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายสาธารณสุข ซึ่งเป็นการร่วมมือระหว่างรัฐบาลโดยมีกระทรวงศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น สภาผู้นำศาสนาอิสลามแห่งอินโดนีเซีย เครือข่ายไปเตสแตนในอินโดนีเซีย เป็นหน่วยงานด้านศาสนาที่สำคัญในการออกคำแนะนำต่อประชาชนให้ปฏิบัติตามมาตรการของรัฐบาล แม้ว่าจะมีประเด็นทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานด้านศาสนาอิสลามที่ต้องออกมาให้คำอธิบายต่อการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ต้องอยู่ในมาตรการจำกัดทางสังคม

คนอินโดนีเซียจะมีการไปประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่โบสถ์หรือมัสยิด ซึ่งก่อให้เกิดการรวมตัวของประชาชนค่อนข้างเยอะ จึงเกิดการติดเชื้อเร็วและง่าย สภาองค์กรผู้นำศาสนาอิสลามจึงต้องออกมาประกาศว่า ต่อจากนี้ไม่จำเป็นต้องไปละหมาดที่มัสยิดอีกแล้ว ให้ละหมาดที่บ้านได้ โดยเฉพาะ

การละหมาดวันศุกร์ ซึ่งเป็นรวมกลุ่มละหมาดที่สำคัญของมุสลิม ซึ่งเมื่อเกิดการระบาดของ COVID-19 รัฐบาลมีมาตรการสั่งยกเลิกการละหมาด ทำให้เกิดการต่อต้านและไม่ยอมรับคำสั่ง จนต้องให้มีการคำแนะนำจากสภาศาสนาอิสลามที่ชัดเจนและอธิบายถึงสถานการณ์การแพร่ระบาดกับการใช้ชีวิตในแนวทางศาสนา ซึ่งถือเป็นกลุ่มเปราะบางขนาดใหญ่ที่รัฐต้องเข้ามาจัดการควบคุมเพื่อลดการแพร่ระบาดในประเทศ

ผู้นำศาสนา เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและบุคคลที่มีอิทธิพลในสังคมอินโดนีเซีย เมื่อต้องรับมือกับสถานการณ์การติดเชื้อ COVID-19 โดยผู้นำศาสนาได้รับความไว้วางใจเป็นอย่างมากจากประชาชนในชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ ของอินโดนีเซีย บทบาทของผู้นำศาสนามีความสำคัญมากใน

การกำกับดูแลชุมชนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการฉีดวัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศ เช่น ความสงสัยของชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในอินโดนีเซียมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัคซีนว่า วัคซีนที่มีนั้นฮาลาลหรือไม่ อนุญาตตามหลักการศาสนาอิสลามหรือไม่ กล่าวได้ว่า ประชากรชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม และหลายคนมีข้อกังวลว่าการฉีดวัคซีนจะฮาลาลหรือไม่ และแน่นอนว่าทุกคนสามารถที่จะตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของวัคซีน ดังนั้นจึงต้องใช้คำประกาศและคำแนะนำจากผู้นำศาสนาอิสลาม (Fatwa) ในการแก้ไขปัญหาการต่อต้านการฉีดวัคซีน เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในการที่รับวัคซีนและสามารถปฏิบัติตามหลักการอิสลามที่ถูกต้อง บทบาทของผู้นำศาสนาอีกประการหนึ่งคือการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวที่ต้องการคำแนะนำและการเสริมสร้างจิตใจให้มีกำลังใจในการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดอย่างหนักในอินโดนีเซีย นอกจากนี้ผู้นำศาสนาต้องช่วยเหลืองานศพและการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาตามมาตรฐานด้านสุขภาพในช่วงการแพร่ระบาด เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามศาสนกิจในช่วงโรคระบาด

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ในอินโดนีเซียและพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยไม่ได้มีเพียงตัวแสดงที่เป็นรัฐบาลเพียงอย่างเดียว แต่มองการณ์ทางศาสนาและผู้นำทางศาสนาด้วย ซึ่งมีความหลากหลายตามลัทธิ อีกทั้งศาสนาอิสลามถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวัฒนธรรมที่ถูกรวมและกลายเป็นส่วนสำคัญของคนอินโดนีเซีย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่งานวิจัยชิ้นนี้จะเน้นย้ำเรื่องขององค์กรทางศาสนาอยู่ด้วย นอกจากนั้น เมื่อคำนึงถึงอาณาบริเวณที่จะสามารถศึกษาความเป็นไปของการเกิดวิกฤติการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในบริบทขององค์กรศาสนาอิสลามเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นเดียวกับอินโดนีเซีย นั่นคือพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส โดยองค์กรศาสนาอิสลามที่มีอำนาจในกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย คือ สำนักจุฬาราชมนตรี ซึ่งบทบาทของสำนักจุฬาราชมนตรี มีส่วนคล้ายกับองค์กรศาสนา MUI ของอินโดนีเซียที่มีหน้าที่ชี้แนะและให้คำแนะนำแก่มุสลิมในการดำเนินชีวิตในข้อจำกัดของมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค นับแต่การเริ่มการระบาดในประเทศไทยช่วงต้นปี 2020 สำนักจุฬาราชมนตรีได้ออกประกาศชี้แนะเกี่ยวกับการทำกิจกรรมทางศาสนาจำนวน 23 ฉบับในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยคำชี้แนะแนวทางการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงแนวทางการปฏิบัติต่อศพผู้เสียชีวิตให้เป็นไปตามหลักการของศาสนาและอยู่ในข้อจำกัดของมาตรการด้านสาธารณสุขด้วย

สำนักจุฬาราชมนตรี เป็นองค์กรทางศาสนาอิสลามที่มีบทบาทและมีอำนาจในการจัดการเรื่องศาสนาอิสลามในประเทศไทย โดยมีจุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งสูงสุดในการเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย และเป็นตำแหน่งฝ่ายมุสลิมให้ข้อปรึกษาด้านศาสนาอิสลามแก่รัฐบาลไทย โดยเฉพาะแก่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงวัฒนธรรม ภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้มีการระบุไว้ในกฎหมายนี้ว่า จุฬาราชมนตรีเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ ให้คำปรึกษา

และความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติศาสนาอิสลาม ประกาศผลการดูดวงจันทร์เพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา ออกประกาศเกี่ยวกับวินัยตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม และเป็นประธานอำนวยการจัดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย ดังนั้นในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 สำหรับชาวมุสลิมในประเทศไทย สำนักจุฬาราชมนตรีโดยท่านจุฬาราชมนตรี จะเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการจัดการและควบคุมการแพร่ระบาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส นับแต่การเริ่มการระบาดในประเทศไทยช่วงต้นปี 2022 สำนักจุฬาราช ได้ออกประกาศชี้แนะเกี่ยวกับการทำกิจกรรมทางศาสนาจำนวน 23 ฉบับในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ประกาศชี้แนะของสำนักจุฬาราชมนตรีนั้นเปรียบเสมือนเป็นคำสั่งเพื่อควบคุมกิจกรรมและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมให้สามารถปรับตัวกับการแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้ จากประกาศทั้งหมด 23 ฉบับ แบ่งเป็นเรื่องการควบคุมทางสาธารณสุข เรื่องการจำกัดการรวมตัวกันช่วงเดือนถือศีลอด การงดวันร็อนเร้งวันอีดิลฟิตรีและอัฐฮา และเรื่องแนวทางการจัดการศพของมุสลิมในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับคำแนะนำทางสาธารณสุข นอกจากนั้น การสวมหน้ากาก การฉีดวัคซีน ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่สังคมตั้งคำถาม และสำนักจุฬาราชมนตรีต้องมีคำตอบและคำชี้แนะที่ถูกต้องแก่ประชาชนได้

การประยุกต์หลักการอิสลามเพื่อแก้วิกฤติ

การศรัทธาต่อวันสุดท้ายถือเป็นการศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับเกินกว่าที่สติปัญญาแลประสาทสัมผัสของมนุษย์จะรับรู้ได้ เพราะความรู้ของมนุษย์มีขอบเขตจำกัด ความรู้ในเรื่องเร้นลับ เช่น การเกิดขึ้นของวันสิ้นโลก ชีวิตหลังความตาย นรก สวรรค์ นั้นเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์ให้มนุษย์ทราบถึงสิ่งที่จะต้องประสบพบเจอ เพื่อให้มี

การเตรียมตัวและเป็นการจงใจให้เกิดการปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ อดทน ทุ่มเท และสัญญาว่าความพยายามนั้นจะได้รับผลตอบแทน ในทางตรงกันข้าม หากมนุษย์ตายไปโดยไม่รู้เรื่องการตอบแทนในโลกหน้าก็จะนำความสำเร็จความสุขสบายของชีวิตบนโลกนี้เป็นเป้าหมายสูงสุด นำไปสู่การทำตามอำเภอใจ ขาดการยับยั้งชั่งใจในการทำ ความผิด เช่น การกอบโกยสะสมทรัพย์สินเงินทองโดยวิธีการที่ผิด หรือกระทำการอื่นที่ไม่ถูกต้องตามอารมณ์ความปรารถนา โดยไม่เห็นการลงโทษในช่วงชีวิต ไม่รู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบใด ๆ ต่อการกระทำของตนเอง ดังนั้น การศรัทธาต่อวันสุดท้าย หรือวันอาคิเราะฮ์นี้ ทำให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำในชีวิตแม้แต่เรื่องเล็กน้อย การได้รับผลตอบแทนจากอัลลอฮ์นั้นเป็นบทสรุปชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ที่เชื่อมโยงตั้งแต่การรู้จักอัลลอฮ์ การเรียนรู้คำสั่งใช้คำสั่งห้ามของพระองค์จากอัลกุรอาน และแบบอย่างที่ดีจากท่านศาสนทูต โดยจำเป็นต้องปฏิบัติตามบัญญัติโดยไม่ละเว้นข้อใดข้อหนึ่งเพื่อพิสูจน์ถึงความศรัทธา การยอมจำนน และความยำเกรงที่มีต่อพระเจ้า ทั้งนี้หากมนุษย์ได้พลั้งพลาดทำในสิ่งที่ถูกห้ามไปแล้วก็สามารถขออภัยโทษและสำนึกตนต่อพระเจ้าได้ เพราะพระองค์ทรงเมตตาและทรงอภัยยิ่ง(ศราวุฒิอารีย์ และคณะ, 2565)

การกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของมุสลิมในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 เช่น การปฏิบัติศาสนกิจละหมาดในช่วงต้นที่เกิดการระบาด ด้วยการกำหนดให้รักษาระยะห่าง การอาบน้ำละหมาด จนถึงผ้าปูละหมาด เพื่อลดโอกาสหรือความเสี่ยงของการรับเชื้อขณะปฏิบัติศาสนกิจละหมาด มัสยิด ซึ่งสถานที่ประกอบศาสนกิจให้งดเว้นการละหมาดรวม หรือการละหมาดญะมาอะฮ์ในวันศุกร์ ซึ่งการละหมาดในวันศุกร์ถือเป็นการละหมาดที่สำคัญมากสำหรับมุสลิม การงดกิจกรรมสาธารณะของมุสลิม เพื่อลดการสัมผัสและลดการติดเชื้อจากการรวมกลุ่มจำนวนมาก เช่น การยกเว้นการจัดงานฉลองหลังเดือนรอมฎอน เดือนแห่งความประเสริฐของมุสลิม ให้เป็นเพียงการร่วมละหมาดภายในบ้านของตนเอง ประกาศขององค์กรทางศาสนาอิสลามคือคำแนะนำ (Fatwa) ที่ตอบเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้าที่ปรากฏ

ฏในคัมภีร์อัลกุรอานและฮาดิซ การประยุกต์ใช้หลักอิสลามอย่างมีเหตุผลจะสามารถ
แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้จริงและกลายเป็นแบบแผนปฏิบัติเพื่อรับมือกับสภาวะวิกฤติได้

โรคระบาดในฐานะบททดสอบ หลักความเชื่อความศรัทธาของศาสนาอิสลาม
อัลลอฮ์(พระเจ้า) จะทดสอบมนุษย์ในด้านความกลัว ความหิวโหย ความพรั่งของ
ทรัพย์สิน ชีวิต และผลหมากรากไม้ และพระองค์ได้แจ้งข่าวดีด้วยความอดทนอด
กลั้นและด้วยความตระหนกอยู่เสมอว่าทุกชีวิตเป็นสิทธิของพระองค์ และทุกชีวิตจะ
ต้องกลับคืนสู่พระองค์ในที่สุด ดังนั้น การแพร่ระบาดของ COVID-19 และผลกระทบ
ในรูปแบบต่างๆ ต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษยชาติในครั้งนี้จึงถือเป็นบททดสอบที่
สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งที่โลกจะต้องจดจำและคำนึงถึง ดังที่อัลลอฮ์ (ช.บ.)
ทรงตรัสในโองการหนึ่งความว่า

“การบ่อนทำลายได้เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ เนื่องจากสิ่งที่มือของมนุษย์ได้ก่อ
ไว้ เพื่อที่พระองค์จะให้พวกเขาได้ลิ้มรสผลบางส่วนที่พวกเขาประกอบไว้ โดยที่หวัง
จะให้พวกเขากลับเนื้อกลับตัว”

(อัลกุรอาน 30: 41)

“และเราจะทดสอบพวกเจ้าด้วยความชั่วและความดี (ความทุกข์และความสุข)

และพวกเจ้าจะต้องกลับไปหาเราอย่างแน่นอน”

(อัลกุรอาน 21: 35)

การเผชิญกับการแพร่ระบาดของสังคมมุสลิมไทยไม่ได้เกิดผลกระทบเพียงกับ
การดำเนินชีวิตและการรักษาชีวิตให้อยู่รอดท่ามกลางความรุนแรงของโรคเท่านั้น แต่
ชาวมุสลิมต้องเผชิญกับการดำรงศรัทธาของศาสนาในการจัดการความรู้สึกและการ

จัดการกับศาสนปฏิบัติเพื่อการตายดี กรณีผู้เสียชีวิตจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ของชาวมุสลิม องค์การศาสนาอิสลามมีประกาศที่ชี้แนะเกี่ยวกับการจัดการศพ ให้ประสานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลในการจัดการศพ ให้บุคคลที่เป็นมุสลิมทำการ “ตะยัมมูม” แทนการอาบน้ำศพในสถานที่ปลอดเชื้อ โดยต้องสวมชุดป้องกันการติดเชื้อ (PPE) และทำการละหมาดให้แก่ศพทันที และห้ามญาติผู้เสียชีวิตสัมผัสและจูบศพ

คำชี้แนะที่ออกมาดังกล่าว เป็นการประยุกต์หลักการอิสลามเพื่อแก้ไขปัญหาตามมาตรการสาธารณสุขที่ถูกต้องในสถานการณ์วิกฤต กล่าวได้ว่า ข้อกำหนดที่ออกมา นั้นเป็นการตอรองเพื่อสร้างให้เกิดการตายที่ดีตามที่ศนะของชาวมุสลิม และสร้างความสบายใจแก่ญาติผู้เสียชีวิต ชาวมุสลิมเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ การติดเชื้อ COVID-19 อย่างมากเฉกเช่นเดียวกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม หากทว่า อิสลามเชื่อว่า การแพร่ระบาดดังกล่าว นั้นเป็นบททดสอบของพระผู้เป็นเจ้าที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของโลก บททดสอบดังกล่าวมีผลกระทบทั้งสองด้าน ด้านลบคือ เป็นมหันตภัยที่เกิดจากการระบาดและผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อวิถีการดำเนินชีวิตจนเกิดวิถีปกติใหม่หรือ New Normal ในด้านบวก อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลดีต่อโลกและสิ่งแวดลอม ด้วยการฟื้นฟูตัวของธรรมชาติ

ดังนั้น มาตรการด้านสาธารณสุขของชาวมุสลิมในการจัดการกับศาสนปฏิบัติเพื่อการตายดี การออกมาตรการและคำชี้แนะ(Fatwa) ของผู้รู้ทางศาสนาจึงเป็นการประยุกต์หลักการอิสลามเพื่อแก้ไขปัญหาตามมาตรการสาธารณสุขที่ถูกต้องในสถานการณ์วิกฤต ดังเช่นการจัดการศพมุสลิมในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 กล่าวได้ว่า ข้อกำหนดที่ออกมา นั้นเป็นการตอรองเพื่อสร้างให้เกิดการตายที่ดีตามที่ศนะของชาวมุสลิม และสร้างความสบายใจแก่ญาติผู้เสียชีวิตและสังคมมุสลิมด้วย

สรุป

อัตราการติดเชื้อ COVID-19 ของอินโดนีเซียเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงที่สุดในอาเซียน และในเดือนกรกฎาคม 2021 มียอดผู้ติดเชื้อสะสมเพิ่มขึ้นอยู่ที่สามล้านราย ซึ่งนับว่าสูงที่สุดในอาเซียน โดยพบผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ อันได้แก่ เมืองหลวงจาการ์ตา ขวาทะวันตก และชวากลาง ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันยังมีแนวโน้มการติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาเหตุที่ทำให้อินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตมากมาจากหลายปัจจัย อันดับหนึ่ง คือ ระบบสาธารณสุขยังไม่เป็นระบบ บริการทางสาธารณสุขและระบบประกันสุขภาพก็ยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล มีคนอีกไม่น้อยที่เข้าไม่ถึงประกันสุขภาพ เช่น กลุ่มคนยากจน กลุ่มคนชายขอบ หรือกลุ่มคนที่ไม่มีบัตรประชาชน ยิ่งเจอโรคระบาดก็ไปโรงพยาบาลและเข้าถึงการรักษาไม่ได้ อันดับสอง คือ รัฐบาลกลางอินโดนีเซีย รัฐบาลออกมาตรการรับมือค่อนข้างล่าช้า และปฏิบัติได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าไร ทำให้ประชาชนสับสนและงงมากกว่า ควรจะปฏิบัติตนอย่างไรดี เพราะนโยบายของรัฐบาลไม่ชัดเจนว่าจะให้อยู่บ้านหรือไม่ หรือจะล็อกดาวน์ไหม ตรงนี้ทำให้คนติดเชื้อเพิ่มขึ้น

ปัจจัยประการต่อมาคือเรื่องวัฒนธรรมและศาสนา โดยในเรื่องวัฒนธรรม คนอินโดนีเซียจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่ทำให้เขาต้องใช้มือสัมผัสหน้าตาหรือร่างกายค่อนข้างเยอะ เช่น การกิน ที่ส่วนใหญ่ยังกินข้าวด้วยมือ ทักทายด้วยการจับมือ บางทีก็จูบมือ กอดกัน หอมหรือจูบแก้ม ทำให้การแพร่เชื้อหรือรับเชื้อง่ายขึ้น รวมถึงการสูบบุหรี่ด้วย คนอินโดนีเซียสูบบุหรี่ค่อนข้างเยอะ โดยเฉพาะผู้ชาย ซึ่งก็มีงานวิจัยออกมาว่า ผู้ป่วยที่สูบบุหรี่ทำให้การระบาดหรือโรคระบาดหนักมากขึ้น

ส่วนเรื่องศาสนา อินโดนีเซียแม้จะมีมุสลิม เป็นส่วนมากแต่รัฐบาลให้ความสำคัญหลักปฏิบัติอิสลาม คนอินโดนีเซียจะมีการไปประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่โบสถ์หรือมัสยิด ซึ่งก่อให้เกิดการรวมตัวของประชาชนค่อนข้างเยอะ จึงเกิดการติดเชื้อเร็วและง่าย พอถึงช่วงกลางเดือนมีนาคมหลังจากพบผู้ติดเชื้อแล้ว สภา

องค์กรผู้นำศาสนาอิสลามก็ออกมาประกาศว่า ต่อจากนี้ไม่จำเป็นต้องไปละหมาดที่มัสยิดอีกแล้ว ให้ละหมาดที่บ้านได้ ก็ยังมีคนแย้งว่า ละหมาดวันศุกร์สำคัญมาก สำหรับคนมุสลิม พวกเขาจะมีการรวมตัวกันที่มัสยิดและละหมาดร่วมกันช่วงวันศุกร์บ่าย การที่สภาองค์กรผู้นำศาสนาอิสลามออกมาสนับสนุนมาตรการนี้ทำให้ประชากรบางส่วนไม่พอใจ และหลายคนก็ยังยืนยันว่า ต้องไปทำละหมาดที่มัสยิดให้ได้

ประการสุดท้ายคือความยากจน ที่ทำให้คนอินโดนีเซียต้องอยู่ในบ้านเรือนที่แออัด หรืออยู่กันเป็นชุมชนแออัด มาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคมจึงยังไม่สามารถใช้ได้อย่างเต็มที่มากนัก รวมถึงระบบขนส่งมวลชนที่แน่นมาก ไม่ว่าจะเป็นรถไฟ รถเมล์ หรือรถประจำทาง ทำให้การติดเชื้อไปได้ไกลและติดเชื่อกันได้ง่ายด้วย ซึ่งโครงสร้างประชากรและการสาธารณสุขปกค้ทั้งหมดของอินโดนีเซีย สะท้อนให้เห็นว่าการรับมือการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างในประเทศเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาต่างประเทศ

Ananda, Aria. “Jurus Jokowi Lawan Virus Corona dengan Diskon Tiket Pesawat CNNIndonesia.com (in Indonesian). Retrieved 15 March 2020.

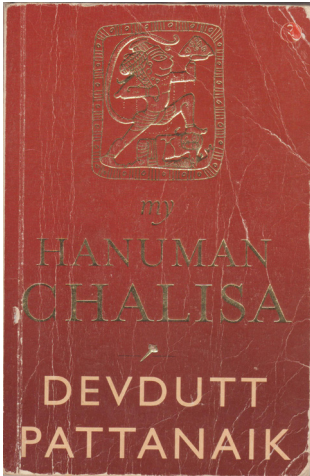
Aisyah, P. (2019). A timeline Response: How Does Islamic Organization Respond to COVID-19 in Indonesia. 18(2), 1

Kiki Andi Pati (11 April 2020). Dheri Agriesta (ed.). “1 Pasien Positif Covid-19 dan 1 PDP Berumur 11 Bulan Meninggal di Kendari”. Kompas.com (in Indonesian). Retrieved 8 December 2020.

Siti, S. (2020). COVID-19 and Indonesia. Acta media Indonesian, (6)2.

จริญ มะลูลีม และคณะ. (2559). ภูมิทัศน์ของอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศราวุฒิ อารีย์ และคณะ. (2565). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักศาสนาอิสลาม และการประยุกต์ใช้ของมุสลิมไทย (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความปริทัศน์หนังสือ

ชื่อหนังสือ : My Hanuman Chalisa

ชื่อผู้แต่ง : Devdutt Pattanaik

สำนักพิมพ์ : Rupa Publications

สถานที่พิมพ์ : New Delhi

ปีที่พิมพ์ : 2017

จำนวนหน้า : 169

ผู้เขียนบทความ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิมมี อุปรา¹

ในศาสนาฮินดูผู้ที่ถือนับถือหนุมานจะสวดบทสวดสรรเสริญหนุมาน ที่เรียกว่า Hanuman Chalisa และเชื่อกันว่า หากผู้ใดสวดบทสวดหนุมานจะมีความสุขความเจริญ มีพลัง และหนุมานจะจัดอุปสรรคได้ หนังสือเรื่อง My Hanuman Chalisa นำเสนอบทสวดที่เป็นบทประพันธ์ของกวีตูลसीदास อธิบายความหมายของบทสวด และที่มาของเหตุการณ์และความเชื่อที่เกี่ยวข้องในบทประพันธ์ บทความปริทัศน์หนังสือชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหนังสือ My Hanuman Chalisa ที่แต่งโดย เดวดีตต์ ปัตตานาอิก (Devdutt Pattanaik) โดยจะนำเสนอประวัติผู้แต่ง² ผู้รจนบทประพันธ์เนื้อหา บทวิเคราะห์หนังสือจากมุมมองของผู้เขียนตามลำดับ

1 อาจารย์สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

2 คำว่าผู้แต่งให้หมายถึง ผู้แต่งหนังสือ เดวดีตต์ ปัตตานาอิก ผู้เขียนให้หมายถึงผู้เขียนบทความ

ผู้แต่ง

เดวิดต์ ปัตตานาอิก (Devdutt Pattanaik) เริ่มต้นทำงานสายการแพทย์และสุขภาพ มีงานอดิเรกคือศึกษาค้นคว้าเทพปกรณัมอินเดีย เขียนและบรรยายเรื่องความสัมพันธ์ของเทพปกรณัมและโลกยุคปัจจุบัน ภายหลังหันมาทำงานอดิเรกเป็นงานหลัก ปัจจุบันคือผู้เชี่ยวชาญด้านเทพปกรณัมอินเดีย มีผลงานตีพิมพ์เกี่ยวข้องกับเทพปกรณัมอินเดียจำนวนมากกว่า 30 เล่ม เช่น Indian Mythology: Tales, symbols, and Rituals from the Heart of the Continent³ หนังสืออรรถาธิบายภคคีตา (Gita) และอื่นๆ และนอกจากนี้ยังมีบทความหนังสือพิมพ์จำนวนมาก รวมถึงรายการโทรทัศน์ชื่อ Devlok (โลกของเทพ⁴) จำนวนรวมทั้งหมด 70 ตอน และนำมาตีพิมพ์เป็นหนังสือในภายหลังจำนวน 3 เล่มโดยใช้ชื่อตามรายการโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังเขียนคอลัมน์เกี่ยวกับเรื่องเล่า สัญลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณี และตำนานต่าง ๆ (Pattanaik 2014, Pattanaik 2016, Pattanaik 2017)

หนังสือ My Hanuman Chalisa เป็นหนังสือที่อรรถาธิบายบทสวดสรรเสริญหนุมานและให้ข้อมูลที่น่าสนใจประกอบการอรรถาธิบาย เป็นหนังสือปกสีแดงเข้ม มีภาพวาดลายเส้นที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้แต่งตั้งแต่ปกหน้าไปจนตลอดทั้งเล่ม วัตถุประสงค์หลักของหนังสือคือ เพื่ออรรถาธิบายบทสวดหนุมานที่ประพันธ์โดยกวีโกสวามิ ตูลสิดาส⁵ (Goswami Tulsidas)

กวี โกสวามิ ตูลสิดาส ผู้รจนบทสวดหนุมาน

กวีตูลสิดาสเป็นกวีในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีชีวิตอยู่ในช่วงปีคริสต์ศักราช

3 เล่มนี้แปลโดย ปิณณวิทย์ ผสมทรัพย์ ใช้ชื่อ เทพปกรณัมอินเดีย นิทาน สัญลักษณ์ และพิธีกรรมจากดินแดนอนุทวีป

4 ผู้เขียนได้รับชมรายการนี้ผ่านช่องทาง Netflix

5 ผู้เขียนใช้ ตูลสิดาส ไม่ใช่ ตูลสิดาส เนื่องจากเขียนตามการออกเสียง

1532 – 1623 เป็นผู้ประพันธ์บทสวดสรรเสริญหนุมาน และยังเชื่อกันว่าเป็นผู้ประพันธ์รามายณะฉบับรามจาริตมานัส (Ramcharitmanasa) รามายณะฉบับนี้มีนัยสำคัญว่า เป็นรามายณะที่เล่าเรื่องมหากาพย์รามายณะจากฉบับภาษาสันสกฤตเป็นภาษาถิ่น อาวาดิ (Awadhi) ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ มีทั้งหมด 7 กัณฑ์ (Kandas) เหมือนต้นฉบับที่เป็นภาษาสันสกฤต กวีตูลसीदास เปรียบบทกวีทั้ง 7 กัณฑ์เสมือนทางเดิน 7 ก้าวในการไปถึงทะเลสาบมันส์โรวาร์ (Mansarovar) ในเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่จะสามารถชำระล้างร่างกายและจิตใจได้ ด้วยเหตุดังกล่าวรามายณะฉบับรามจาริตมานัส จึงได้ชื่อว่า เป็นเรื่องจริยาวัตรของพระรามที่จะนำผู้อ่านเข้าถึงแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่จะสามารถชำระล้างจิตใจได้ (About Ramcharitmanas 2023, Sitaram 2003, 49-50) เชื่อกันว่าผู้ที่สวดบทสวดสรรเสริญหนุมานที่รจนาโดยกวี ตูลसीदासแล้วจะทำให้มนุษย์เข้าถึงองค์รามหรือตามการตีความของ เดวิดต์ ปัตนาอิก จะเข้าถึงธรรมะและการหลุดพ้นได้

หนังสือ

หนังสือ My Hanuman Chalisa ประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ตอนหลัก ตอนที่ 1 ว่าด้วยที่มาของหนังสือ Why my Hanuman Chalisa? ตอนที่ 2 ว่าด้วยเนื้อหาของบทสวด (Text) จำนวน 43 บท ตอนที่ 3 ว่าด้วยอรรถาธิบายบทสวดทั้ง 43 บท พร้อมด้วยเรื่องเล่าที่เป็นที่มาของบทสวดบทนั้นๆ (Exploration)

ตอนที่ 1 ผู้แต่งพูดถึงแรงจูงใจของผู้แต่งในการศึกษาเรื่องบทสวดหนุมาน ผู้แต่งบรรยายบรรยากาศของเมืองมุมไบ วัดหนุมานที่มีทุกแห่ง และผู้คนที่อ่านบทสวดหนุมานเล่มขนาดเล็กกระหว่างรอโดยสารรถประจำทาง สีหน้าของคนอ่านผ่อนคลายขณะอ่านบทสวดมนต์ ผู้แต่งตั้งคำถามว่า ทำไมบทสวดหนุมานจึงอยู่ในใจของผู้คน ทั้งๆ ที่มิได้บังคับให้สวดในศาสนาแต่เป็นไปตามความสมัครใจ อีกทั้งบทสวดเป็นภาษา อาวาดิ (Awadi) ซึ่งเป็นภาษาถิ่นเก่าแก่ของภาษาฮินดี ผู้คนเข้าใจบทสวด

จริง ๆ หรือเป็นเพราะท่วงทำนองการประพันธ์ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกผ่อนคลายยามที่อ่านบทสวดมนต์ ในขณะที่ค้นคว้าและทำความเข้าใจบทสวดหนุมานที่ประพันธ์โดยตุลสิดาส ผู้แต่งกล่าวว่า คำประพันธ์แต่ละบททำให้ผู้อ่านเข้าถึงหลักคิดอันเก่าแก่ของฮินดูที่ถ่ายทอดมานานกว่า 4,000 ปี (Pattanaik 2017, 1-2)

ตอนที่ 2 เนื้อหาของตอนนี้เป็นบทสวดที่ประพันธ์โดย กวี ตูลสิดาส ประมาณ 4 ศตวรรษที่ผ่านมา มีจำนวนทั้งหมด 43 บท มีโครงสร้างของบทประพันธ์คือ มีบทโดฮา (Doha)⁶ หรือบทกลอนสองบรรทัด (4 วรรค) จำนวน 3 บท เป็นบทเปิด 2 บท และบทปิด 1 บท และในระหว่างบทโดฮา คือบทจอปปัย (Chaupai)⁷ หรือ บทกลอนสั้น ๆ 4 วรรค จำนวน 40 บท

ตอนที่ 3 เนื้อหาของตอนนี้มีจำนวน 43 เรื่องย่อย โดยเรียงตามบทของคำประพันธ์จำนวน 43 บท ทั้งบทโดฮา และจอปปัย ผู้แต่งนำเสนอเนื้อหาเป็นความเรียงโดยยกบทประพันธ์แต่ละบทมานำเสนอ อธิบายความหมายของบทสวด และอธิบายความเพิ่มเติมโดยให้ข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหนุมาน และมหากาพย์รามายณะ ข้อเขียนอธิบายบทกวีแต่ละบทมีความยาว 3-5 หน้า ผู้แต่งอธิบายบทโดฮา และจอปปัยโดยละเอียด ยกเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาอธิบาย ทำให้เข้าใจลักษณะของหนุมานที่อยู่ในบทประพันธ์อย่างลึกซึ้งเสมือนกับการชুমกล้องเข้า ออก ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการเขียนของผู้แต่ง เดวิดต์ ปัตตานาอิก ที่อธิบายไว้จำนวน 5 บท ประกอบด้วยทั้งบทโดฮา และบทจอปปัย โดยที่บทอื่นๆ ผู้เขียนจะนำเสนอเฉพาะใจความสำคัญของบทจอปปัย

โดฮาที่ 1 การสถาปนาแนวคิด จิตใจก็คือศาสนสถาน (mind-temple)

บทโดฮาเปิดบทแรกวางรากฐานของความคิดว่า จิตใจของมนุษย์ก็คือศาสน

6 คำว่า โด ในคำว่า โดฮา แปลว่า สอง

7 คำว่า จอ หรือ จาว ในคำว่า จอปปัย แปลว่า สี่

สถานอันศักดิ์สิทธิ์ (mind-temple) ทุกชีวิตมีโลกสองประเภทคือ โลกภายใน และ โลกภายนอก การสร้างศาสนสถานภายในก็เหมือนการสร้างศาสนสถานภายนอก วิธีคิดของฮินดูมองว่าจิตใจและสสารพึ่งพากันอยู่เสมอ (Interdependent) หากจิตใจไม่เข้มแข็งพอ มนุษย์จะมองโลกอย่างที่จิตใจอยากให้เป็นและไม่มองโลกผ่านเลนส์ของความเป็นจริง การทำเช่นนี้คือความอ่อนแอของมนุษย์ ฉะนั้นต้องทำจิตใจให้เป็นเหมือนกระจก (Mind-Mirror) ส่องโลก ทั้งด้านในและด้านนอกอยู่เสมอๆ และควรมองโลกอย่างที่เป็นจริงซึ่งต้องอาศัยพรของพระเป็นเจ้า (Pattanaik 2017, 9-11)

โตฮาที่ 2 ความต้องการของมนุษย์

บทนี้เป็นเสมือนใจความสำคัญ (Thesis Statement) ของบทสวด โดยบทโธฮานี้ระบุว่าผู้สวดต้องการสิ่งใดจากการสวดมนต์และการกล่าวพระนามของพระเป็นเจ้า การขอพรจากพระผู้มีพระภาคเป็นการยอมรับว่ามนุษย์นั้นยังด้อยปัญญาจึงต้องอาศัยพรของพระองค์ในการขัดเกลาจิตใจเพื่อให้เกิดพลัง (Ba) ปัญญา (Buddhi) และความรู้ (Vidhya) มนุษย์ขอให้หนุมานช่วยแก้ปัญหภายในใจ ขอพลังกำจัด ขอบพลังปัญญาให้กับมนุษย์ และการระลึกถึงพระองค์โดยการสวดมนต์จะทำให้หลุดพ้นจากภยันตรายทั้งปวงที่จะเกิดแก่ผู้สวดบทสรรเสริญคุณหนุมาน บทโตฮาที่ 2 นี้ถือเป็นการจบขั้นตอนการระลึกถึงพระผู้มีพระภาค และกล่าวถึงความตั้งใจของมนุษย์ว่าจะขออะไรจากพระเจ้า จากนั้นจึงเข้าสู่บทจอปปัยทั้ง 40 บท (Pattanaik 2017, 12-15)

จอปปัยที่ 1 ทำไมเราจึงนับถือหนุมาน

บทจอปปัยนี้สรรเสริญความสามารถเชิงปัญญาและความรู้ของหนุมาน ว่ากว้างไกลดุจมหาสมุทร และเป็นที่ยกย่องถึงในสามโลก ผู้แต่งตีความและขยายความว่าหนุมานมีความสำคัญอย่างไร โดยอ้างถึงรามายณะว่าแท้จริงแล้วคือการใช้อุปลักษณ์ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัวเดินเรื่องที่มีหลากหลายกลุ่ม เช่น มนุษย์ ฤๅษี พราหมณ์ ยักษ์

และวานร และยังกล่าวว่าทิสเหนือและทิสใต้ที่อ้างถึงในเรื่องนั้นไม่มีพื้นที่ทางกายภาพแต่อย่างใด หากแต่เป็นพื้นที่ทางจิตใจ และทิสเหนือคือตัวแทนของฝ่ายธรรมะหรือพระราม ทิสใต้คือตัวแทนของฝ่ายอธรรมหรือทศกัณฐ์ พื้นที่รอยต่อระหว่างธรรมะและอธรรมคือพื้นที่ของวานรหรือหนุมาน หรือคือจิตมนุษย์นั่นเอง สามารถขึ้นหรือลงก็ได้จะเข้าหาองค์รามหรือทศกัณฐ์ จะเข้าหาธรรมะหรืออธรรม ด้วยหนุมานมีความภักดีต่อองค์ราม และไฝธรรมะ จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมแล้วที่มนุษย์จะเคารพและยึดเป็นแบบอย่าง หรือหนุมานคือจิตมนุษย์นั่นเอง หากเราเข้าถึงธรรมะเราจะมีชัยต่อความต้องการของตนเป็นชัยชนะภายใน แต่อย่างไรก็ตามผู้แต่งกล่าวว่าผู้คนยังไม่พร้อมที่จะตีความรามายณะในเชิงจิตวิทยา ดังนั้นเราจึงต้องเปิดกว้างเพื่อให้เกิดความหลากหลายของการตีความ (Pattanaik 2017, 16-20)

จอบัยที่ 2 วาญบุตรผู้เป็นอมตะ

บทนี้กล่าวถึงกำเนิดและบทบาทของหนุมานผู้จงรักภักดีต่อพระราม ผู้แต่งอธิบายเพิ่มเติมถึงที่มาของพลังกำลัง ความถ่อมตน และความเป็นอมตะ (Chiranjeevi) ของหนุมาน ดังนั้นจึงไม่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับการตายของหนุมาน

จอบัยที่ 3 ปัญญาตั้งสายฟ้า ร่างกายตั้งฟ้าคะนอง

บทนี้กล่าวถึงคุณลักษณะของหนุมานที่ทำให้ผู้คนเคารพบูชา ว่าเป็นผู้กล้าหาญสามารถจัดภัยทั้งภายนอก และภายในใจได้ ปัญญาตั้งสายฟ้า ร่างกายตั้งฟ้าคะนอง ผู้แต่งอธิบายว่า หนุมานเคยถูกพระอินทร์ฟาดด้วยสายฟ้าหรือวัชร (Vajra/Bajra) และหนุมานเอาร่าง (Anga) รับสายฟ้าไว้ จึงทำให้หนุมาน มีร่างกายที่ทรงพลังดุจดั่งสายฟ้า และสายฟ้ายังเป็นคำอุปโลกน์ที่แสดงถึงความมีปัญญาที่เฉียบแหลมของหนุมาน (Pattanaik 2017, 25-28)

จอบัยที่ 4 เข้าเฝ้าปรากฏต่อสายตา บทนี้กล่าวถึงรูปร่างลักษณะทางกายภาพของหนุมาน การแต่งองค์ทรงเครื่องของหนุมาน และเครื่องประดับอันวิจิตรตระการตา

จอบัยที่ 5 นักรบ ผู้รับใช้ และปราชญ์ บทนี้กล่าวถึงบทบาทของหนุมานทั้ง

3 บทบาท คือ นักรบ ผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ และปราชญ์

จอบัยที่ 6 ปางที่ 11 ของรุทร บทนี้กล่าวถึงหนุมานซึ่งเป็นอวตารขององค์พระศิวะ และมีเรื่องเล่าที่นำไปให้หนุมานและพระศิวะมาเจอกัน ผู้แต่งกล่าวถึงพัฒนาการของวิธีคิดในศาสนา

จอบัยที่ 7 ผู้มีความดีงาม ฉลาดหลักแหลม และทำงานให้องค์กรอย่างไม่มีที่ติ บทนี้กล่าวถึงลักษณะทางปัญญาและความภักดีของหนุมาน

จอบัยที่ 8 ฟังเรื่องเล่าของผู้อื่น บทนี้อธิบายถึงความชอบของหนุมานในการฟังเรื่องเล่าเกี่ยวกับรามเกียรติ์ ซ้ำแล้วซ้ำอีกในแต่ละชาติกำเนิด

จอบัยที่ 9 การปรับตัวตามบริบท บทนี้อธิบายถึงความสามารถของหนุมานในการแปลงร่างให้เล็กและใหญ่ตามบริบท และเหตุการณ์ที่อธิบายถึงความจำเป็นในการแปลงร่าง

จอบัยที่ 10 ผู้สังหารอสูร เป็นบทที่อธิบายความสามารถของหนุมาน และเรื่องเล่าว่าเหตุใดจึงเรียกหนุมานว่าผู้สังหาร

จอบัยที่ 11 ช่วยพระลักษมณ์ บทนี้อธิบายสถานการณ์ระหว่างการไปหายาสังครณี และความกล้าหาญของหนุมาน ผู้แต่งอธิบายเรื่องรูปเคารพหนุมานที่ยกภูเขาไตรนาครี รูปเคารพนี้เป็นสัญลักษณ์ว่าหนุมานคือผู้ที่ขจัดอุปสรรคทั้งปวง (รูปหน้าปกหนังสือ)

จอบัยที่ 12 เป็นเสมือนน้องชายเฉกเช่นพระภรต บทนี้อธิบายสถานการณ์ที่พระรามยกสถานะหนุมานให้เป็นเสมือนน้องชายเทียบเท่าพระภรต และผู้แต่งได้เพิ่มบทวิเคราะห์ถึงการยกระดับสถานะทางสังคมในอินเดีย

จอบัยที่ 13 อวตารขององค์วิษณุ จอบัยบทนี้กล่าวถึงการแซ่ซ้องสรรเสริญหนุมานที่พึงได้รับและการได้รับการสวมกอดจากองค์อวตารของพระวิษณุหรือองค์ราม และบทวิเคราะห์ของความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์พระเวท และรามายณะ

จอบัยที่ 14 พระพรหมและบุตรที่กำเนิดจากความคิด จอบัยบทนี้กล่าวถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างหนุมาน และบุตรที่ถือกำเนิดจากพระพรหมว่าทำไมทุกองค์ให้ ความนับถือหนุมาน

จอบัยที่ 15 ผู้ชื่นชมทุกสารทิศ จอบัยบทนี้กล่าวถึง พระยม (Yama) ทำวกุเบร (Kuber) หรือกุเวร กวี (Kavi) และ ผู้รู้ (Kovid) ล้วนแล้วแต่สรรเสริญหนุมาน ผู้แต่งได้อรรถธิบายว่าทำไมจึงต้องสรรเสริญ มีเหตุผลใดบ้าง และได้วิเคราะห์ญาณวิทยาที่เกี่ยวข้อง

จอบัยที่ 16 เกื้อกูลสุครีพ จอบัยนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่หนุมานพาสุครีพไปพบพระราม

จอบัยที่ 17 ส่งเสริมวิริยะ (พิเภก) จอบัยบทนี้กล่าวถึงหนุมานและวิริยะ ก่อนเข้ากรุงลงกา ผู้แต่งยังกล่าวถึงข้อแตกต่างระหว่างรามายณะหลายฉบับ

จอบัยที่ 18 พระอาทิตย์คือผลไม้ จอบัยบทนี้กล่าวถึงเหตุการณ์หนุมานในวัยเด็กที่เข้าใจว่าพระอาทิตย์คือผลไม้ ผู้แต่งยังกล่าวถึงความเชื่อและญาณวิทยาที่เกี่ยวข้อง

จอบัยที่ 19 ความเป็นวานร ในขณะที่หนุมานเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพและสรรเสริญก็ยังมีความเป็นวานรอยู่ ผู้แต่งเล่าถึงเหตุการณ์ของหนุมานที่แสดงลักษณะของวานรให้เห็น

จอบัยที่ 20 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จอบัยนี้กล่าวถึงความสามารถของหนุมานเป็นที่ประจักษ์ต่อโลกและเป็นผู้แก้ปัญหาได้ ผู้แต่งได้อรรถธิบายว่าเรื่องเล่าหนุมานกระจายไปทั่วทุกสารทิศ โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จอบัยที่ 21 ทวารบาล ในบทนี้บทวิกกล่าวถึงบทบาททวารบาลของหนุมาน ในบทนี้ผู้แต่งได้เล่าเรื่องการเป็นทวารบาลที่เข้มแข็งของหนุมาน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จอบัยที่ 22 ผู้ปกป้องรักษา บทจอบัยนี้สวดเพื่อขอให้หนุมานคุ้มครองปกป้องรักษาจากภัยอันตรายทั้งปวง ผู้แต่งอรรถธิบายแนวคิดเรื่องการขอปกป้องรักษาและการมีอยู่ของผู้ปกป้องรักษาในหลากหลายศาสนาด้วยกัน

จอบัยที่ 23 สามโลก ผู้แต่งได้อรรถาธิบายความสำคัญของจอบัยนี้ว่า ความเก่งกาจและกิตติศัพท์ของหนุมานเป็นที่ประจักษ์ไปสามโลก และทำให้ทุกคนเกรงกลัว ในขณะที่เดียวกันหนุมานก็ไม่ได้ต้องการครอบงำผู้ใด ผู้แต่งอธิบายถึงความดีงามของหนุมานในทั้งสามโลก

จอบัยที่ 24 ขับไล่ภูติผีปีศาจ จอบัยนี้กล่าวว่าหากกล่าวนามหนุมานแล้วจะไม่มีภูติ ผี ปีศาจใดเข้าใกล้ ผู้แต่งอรรถาธิบายสาเหตุที่พระนามของหนุมานช่วยผู้คนให้หลุดพ้นจากความกลัว และการเชื่อมโยงวิธีคิดเรื่องของผีและสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต

จอบัยที่ 25 ปิดเป่าโรคภัย จอบัยนี้กล่าวว่าหากได้กล่าวนามหนุมานแล้ว โรคภัยไข้เจ็บจะมลายหายสิ้น ผู้แต่งอรรถาธิบายถึงความสัมพันธ์ของหนุมาน อายุรเวท มวยปล้ำ โยคะ และการแพทย์ปัจจุบัน

จอบัยที่ 26 เทียบเท่าพระเจ้า บทจอบัยนี้กล่าวถึงหนุมานและการจัดปิดเป่ากษัตริย์ตราบเท่าที่เรามีการตั้งจิตภาวนาระลึกถึงหนุมาน (Mind) มีการปฏิบัติ (Action) และรักษาสัจจะ (Speech) ผู้แต่งอรรถาธิบายเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ของ การตั้งจิตภาวนา และการปฏิบัติตนตามพิธีกรรมยุคพระเวท ความสัมพันธ์ของแนวคิด Dhyana ของโยคะอินเดีย Cha'an ของจีน และ เซนของญี่ปุ่น

จอบัยที่ 27 รับใช้พระราม ผู้แต่งอรรถาธิบายว่ามนุษย์อยู่ในความดูแลของกษัตริย์นักพรต และผู้ที่ทำงานให้พระองค์คือหนุมาน นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงความเชื่อมโยงของความคิดระหว่างความรักในรูปแบบต่างๆ โดยเชื่อมโยงความรักและภักดีของหนุมานและพระราม ซึ่งเป็นความรักที่ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นไปเพื่อความสุขของมวลประชา นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้เชื่อมโยงความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรมผ่านพระนามองค์ราม และมีประชาผู้สื่อสัตย์เฉกเช่นหนุมาน

จอบัยที่ 28 ราชนครแห่งความปราถนา กลอนบทนี้กล่าวถึงหนุมานว่าเป็นผู้ให้ในสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา ผู้แต่งได้ขยายความโดยเปรียบเทียบความต้องการของมนุษย์โดยอิงฐานวิทยาของศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธ เป็นการนำเสนอที่น่าสนใจ

จอบัย ที่ 29 จตุรยุค กลอนบทนี้กล่าวถึงกิตติศัพท์และความเก่งกล้าสามารถของหนุมานเป็นที่รู้จัก เลื่องลือทั้ง 4 ยุค ผู้แต่งอธิบายความเรื่อง ยุค กัลป์ ทั้งของ โลกมนุษย์และธรรมชาติ การเวียนว่ายตายเกิดตามแนวคิดหรืออภินิหารของฮินดู

จอบัยที่ 30 ในดินแดนจีน บทกวีบทนี้กล่าวถึงหนุมานว่าเป็นที่รักขององค์รามเนื่องจากเป็นผู้ปกป้องรักษานักบวช นักพรต และเป็นผู้ทำ ลายภูติ ฝี ปีศาจ และยักษ์ต่าง ๆ ผู้แต่งได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง หนุมาน และขุนหงทอง

จอบัยที่ 31 เทวีและตันตระ บทกวีบทนี้กล่าวถึงความสามารถของหนุมาน ในการทำสิ่งต่างๆ โดยใช้พรที่ได้รับจากนางสีดาคือ อำนาจทั้ง 8 (Sidhi) และสมบัติ ทั้ง 9 (Nidhi) ผู้แต่งอธิบายเพิ่มเติมว่าอำนาจทั้ง 8 และ สมบัติทั้ง 9 ประกอบด้วยสิ่งใด และด้วยเหตุใดจึงเกี่ยวข้องกับแนวคิดตันตระ

จอบัยที่ 32 รับใช้รามราชย์ บทนี้กล่าวถึงความต้องการของหนุมานที่มีเพียงอย่างเดียวคือการรับใช้องค์ราม ผู้แต่งอธิบายเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ของหนุมาน และองค์ราม โดยเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน

จอบัยที่ 33 กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด บทกวีบทนี้กล่าวว่า การกล่าวถึงนามของหนุมาน ไม่เพียงแต่จะทำให้เราเข้าถึงองค์รามเท่านั้น แต่ยังทำให้สิ้นทุกข์ สิ้นความเศร้าหมองที่ผ่านมาทุกชาติกำเนิดทั้งหมด ผู้แต่งได้อธิบายเพิ่มเติมเรื่อง การเวียนว่ายตายเกิดตามอภินิหารของศาสนาฮินดู โดยเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น

จอบัยที่ 34 สวรรค์ บทนี้กล่าวว่า การกล่าวนามหนุมาน จะทำให้หลุดพ้น เป็นอิสระและเป็นอมตะ ได้รับใช้องค์รามอยู่บนสวรรค์ ในบทจอบัยที่ 33 และ 34 กล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิด และการหลุดพ้น ในบทนี้ผู้แต่งได้ให้ข้อมูลอธิบายเรื่อง การเวียนว่าย ตายเกิด และการหลุดพ้น ตามแนวคิดของฮินดูในลักษณะของการเล่าเรื่อง เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน

จอบัยที่ 35 เอกคือเอนก บทนี้กล่าวว่าหนุมานเป็นเทพองค์เดียวที่มีทุกอย่าง

ในตัว หนึ่งคือหลากหลาย ผู้เขียนได้อธิบายว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น โดยเชื่อมและเปรียบเทียบแนวคิดเทวนิยมประเภทต่างๆ ให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ข้อปัยที่ 36 ผู้จัดปัญหา บทนี้กล่าวว่า หากเรากล่าวนามองค์หนุมาน ปัญหาและความเจ็บปวดใด ๆ จะมลายหายไปสิ้น ผู้แต่งได้รวบรวมเหตุการณ์การปิดป่าทุกซั้วร้อนของหนุมานในรามายณะ และยกตัวอย่างของการสร้างเทวสถานหนุมานในอินเดียปัจจุบันเพื่อจัดถนัันตราย

ข้อปัยที่ 37 ครู (Guru) และโคซายน์ (Gosain) บทนี้กล่าวถึงการสรรเสริญองค์หนุมานว่าเป็น ผู้ควบคุมจิตใจได้ นอกจากนี้ผู้แต่งยังอธิบายเพิ่มเติมเรื่องของ Gosain ว่าเป็นคำอุปลักษณ์ที่เปรียบเทียบจิตของคนเป็นโค (Go) ที่เดินกินหญ้า (Chara) ไปทั่ว ไม่หยุดนิ่ง ผู้ที่สามารถควบคุมจิตและใจได้จึงถือว่าเป็นผู้ครองจิตได้ (Go-swami) (Pattanaik 2017, 149-152)

ข้อปัยที่ 38 การหลุดพ้น บทนี้พูดถึงผู้อ่านบทสวดว่า ผู้ใดก็ตามที่สวดบทสรรเสริญหนึ่งร้อยครั้ง จะพบกับความสุขและการหลุดพ้น ผู้แต่งได้อธิบายเพิ่มเติมแนวคิดเรื่องความสุข และการหลุดพ้นในศาสนาฮินดู และในบางนิกายที่มองความหลุดพ้นต่างไป

ข้อปัยที่ 39 ชื่อบทกวี กลอนบทนี้กล่าวว่าผู้ใดที่สวดบทสรรเสริญหนุมาน หรือหนุมานจาลีชา ครบทั้ง 40 บท จะได้รับทุกสิ่งทีปรารถนาโดยมีพระคเษเป็นพยาน ผู้แต่งได้อธิบายเพิ่มเติมในประเด็นของความปรารถนาของมนุษย์ และพยานที่รับรู้การสวดมนต์

ข้อปัยที่ 40 ผู้จนาจา กลอนบทนี้กล่าวถึง ตูลสีดาส ผู้จนาจา ที่กล่าวว่ากวีนั้นเป็นผู้รับใช้องค์หนุมานตลอดกาล ขอให้องค์หนุมานจงสถิตย์อยู่ในใจของผู้จนาจาตลอดไป ในบทนี้ผู้แต่ง เดวิดดัตต์ ปัตตานาอิค ได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับผู้จนาจาบทประพันธ์ไว้โดยละเอียด และกล่าวว่าบทสวดหนุมานจาลีชา ได้รับจนาจาขึ้นในขณะที่ตูลสีดาสถูกคุมขังตามคำสั่งของจักรพรรดิอักษบาร์ (Pattanaik 2017, 158-160)

โยธาที่ 3 หนุมานถือกำเนิด (จากภายใน⁸) บทโยธาที่ 3 นี้คือบทปิดของบท สวดสรรเสริญหนุมาน บทนี้ผู้แต่งอธิบายความว่า เป็นบทที่ออกจากความเป็นจิตใจ คือศาสนา (Mind - Temple) มาอยู่ที่การให้ความเคารพองค์หนุมาน ในบทโยธานี้ผู้ แต่งได้ขยายความและเพิ่มเกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับรามายณะฉบับของหนุมานที่ว่ากันว่า ไพเราะและสวयงามที่สุด ผู้แต่งแสดงทัศนะไว้ว่าบทสวดหนุมานนี้เริ่มด้วยความเข้าใจ ในตัวหนุมานจากภายนอก จนท้ายที่สุดทำให้ผู้อ่านเข้าใจหนุมานจากภายใน เข้าใจ ความเป็นหนุมาน นั่นก็คือความมั่นคงของจิตใจ ความเป็นผู้ครองจิตของตน ความ เข้มแข็งภายในใจ เด็ดดัด ปัดตานาคิ กล่าวว่าการสวดบทสวดนี้เป็นประจำจะทำให้ ผู้สวดเข้าใจหนุมาน และค้นพบหนุมานในตัวเราเอง

หนังสือเรื่อง My Hanuman Chalisa มีลักษณะเด่นทั้งโครงสร้างเนื้อหา และ การใช้ภาษาในการอธิษฐาน ผู้แต่งได้อธิบายให้เห็นภาพว่าบทสวดหนุมาน จา ลีชา เป็นบทสวดที่ทรงพลังในวัฒนธรรมฮินดู นอกจากนี้หนังสือเล่มดังกล่าวทำให้เรา เห็นว่ากวีตูลสีดาสมีลีลาในการเขียนที่เรียงจากการทำความเข้าใจว่าจิตและกายคือสิ่ง ไใด หนุมานคือใคร เป็นตัวแทนของความดีงามอย่างไร มีรูปลักษณ์และบทบาทอย่างไร อธิษฐานความสามารถ หน้าที่ และการช่วยเหลือคนให้ได้รับสิ่งใดบ้างตั้งแต่ความ เป็นรูปธรรมจนถึงนามธรรม จากภายนอกมาสู่ภายใน การค้นพบหนุมานในตัวตน ของเรา ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทจอปัยที่ 1 ว่า “หนุมานคือจิตมนุษย์นั่นเอง หากเราเข้า ถึงธรรมะเราจะมีชัยต่อความต้องการของตนเป็นชัยชนะภายใน” กล่าวโดยสรุปการ เข้าถึงหนุมาน ตามการตีความของเดวิดต์ ปัตตานาคิ คือการเข้าถึงจิตแห่งตน ที่มี ความแข็งแกร่งทั้ง พละ พุทธิ และวิชยานั่นเอง

หนังสือ My Hanuman Chalisa ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการเขียน เป็นภาษา อังกฤษที่อ่านง่าย ไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการแต่อย่างใดทำให้ทุกกลุ่มชนเข้าใจและเข้าถึง อ่านสนุกเสมือนอ่านเรื่องเล่า ไม่ซับซ้อน การอธิษฐานเป็นไปอย่างแยบยลโดยเล่าจาก

8 คำว่าจากภายในเป็นคำพูดของผู้เขียนบทความ

มุมมองของทุกศาสนาแล้วตั้งมายังศาสนาและวัฒนธรรมฮินดู แล้วจึงค่อยร้อยเรียง โยงเล่าหลากหลายเรื่องราวจากคัมภีร์หลัก ๆ ของอินเดีย เทคนิคการเขียนแบบเรื่องเล่านี้ผู้แต่งใช้เขียนหนังสือทุกเล่มที่ผู้เขียนบทความได้อ่าน เช่น Devlok, Devlok 2 และ Devlok 3, 7 Secrets of the Goddesses และ Shikhandi ทำให้เรื่องที่ซับซ้อนสามารถที่จะเข้าใจได้และได้ความบันเทิงและความรู้ในขณะเดียวกัน

หนังสือ My Hanuman Chalisa ทำให้เข้าใจเนื้อหาและโครงสร้างของบทสวด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าบทสวดหนุมานสอนคนในวัฒนธรรมเรื่องของการควบคุมจิตใจของคน ให้คนครองจิตใจ ด้วยพลัง พุทธิ และวิทยา เป็นหนังสือที่ควรค่าแก่การแนะนำให้อ่านอีกเล่มหนึ่ง

รายการอ้างอิง

ภาษาต่างประเทศ

- “About Ramcharitmanas.” 2023. March 9. <http://www.ramcharitmanas.org/about-ramcharitmanas.html>.
- Agarwal, R. 2018. “Hanuman.” In *Hinduism and Tribal Religions, Encyclopedia of Indian Religions.* Springer Sciences and Business Media. doi:https://doi.org/10.1007/978-94-024-1036-5_372-1.
- Bushey, D. E. 2001. *Hanuman and the Hanuman Chalisa: The Diachrony of a Deity.* Kansas City, Missouri: Master Degree thesis of the University of Missouri-Kansas City.
- Pattanaik, D. 2016. *Devlok.* India, Haryana: Penguin Random House India.
- “Devlok 2. India.” 2017. Haryana: Penguin Random House India.
- “Devlok 3. India.” 2018. Haryana: Penguin Random House India.
- “Indian Mythology: Tales, Symbols, and Rituals from the Heart of the Continent.” 2003. Rochester, Vermont: Inner Traditions.
- “My Hanuman Chalisa.” 2017. New Delhi: Rupa Publication.
- “Shikhandi.” 2014. India, New Delhi: Penguin Random House India.
- Sitaram, R. 2003. “Tulasidasa and Hanuman.” *Nidan* 15: 49-55.